

مقصود گل

ہیشا ہرٹ

XX

XX

هنڀلي هرڻي

(ٻارن جون ڪهاڻيون)

مقصود گل

سرهاڻ پبليڪيشن سيوهڻ

پي ڊي ايف ايڊيشن:

مقصود گل اڪيڊمي، سنڌ

Maqsood Gul Academy, Sindh

مقصود گل اڪيڊمي، سنڌ

Suite No. 102, 1st Floor Amin Center, 802-C,

PECHS Block 2, Off: Tariq Road,

Karachi, Sindh, Pakistan

+92 331 3551536 | djiyasilqazi@yahoo.com

ڪتاب جي مالڪيءَ جا اختيار هتيڪا

ڪتاب :- هٺيلي هرڻي

موضوع :- ڪهاڻي ٻاراڻو ادب

ليکڪ :- مقصود گل

چپائيءَ جو سال :- 1993ع

اسڪيپ ۽ ٽائيتل :- اختر حيات قاضي

چپرائيندڙ :- پروانو سيوهڻي

چپيندڙ :- الحنيف پريس، صدف منزل رسالہ روڊ حيدرآباد

پاران :- سرهان پبليڪيشن سيوهڻ سنڌ

قيمت 10-00 روپيا

Hathli Harni' Child Stories

By

Maqsood Gul

SURHAN PUBLICATION SEHWAN SINDH

روشن تارن ڏانهن.....

سرهاڻ ڪتابي سلسلي جيڪا سنڌ ۾ ٻاراڻي ادب جي اوسر لاءِ هلچل ڪئي آهي اها ڪنهن به پڙهندڙ کان گجهي ڪانه آهي. هن ٻارن لاءِ ڪوڙ سارا معياري ۽ سهڻا ڪتاب ڇپرائي ٻاراڻي ادب ۾ پڌرا ڪيا آهن ۽ ٻيا به اهڙا معياري ڪتاب ڇپرائيندو رهندو.

”هنيلي هرڻي“ به هن سلسلي جي هڪ نڪور ڪڙي آهي، هيءُ من موهيندڙ ڪتاب ٻارن جي من موهيندڙ ڪهاڻيڪار ۽ شاعر ادل مقصود گل جي نڪور ڪهاڻين جو مجموعو آهن. هن مجموعي ۾ هر ڪهاڻي بامقصد با تصوير آهي ۽ ٻارو ها هر هڪ ڪهاڻي پنهنجو مٿ ڀاڻ آهي، اسان کي اها پڪ آهي ته هي ڪتاب اوهان کي يقينن پسند ايندو.

— پروانو سيوهاڻي

نالي
راجيش
* راجيش
جهڙن
دنيا جي مظلوم
ٻارڙن جي
نالي
جيڪي پنهنجي
زندگيءَ جي
بهار نه
ماڻي سگهيا

مواڳ

ادب قومن جي ميراث هوندو آهي، جيڪو هڪ
نسل کان ٻئي تائين منتقل ٿيندو رهندو آهي، جنهن ۾
هڪ دؤر کان ٻئي دور تائين اضافو پڻ ٿيندو آهي.
جيڪڏهن ڪا قوم ڪوتاهي ڪندي، ادب جي انهيءَ
سفر ۾ پنهنجو ڪردار ادا نٿي ڪري، ته انهيءَ جي
اها ميراث آهستي آهستي ختم ٿي وڃي ٿي. سنڌي ادب
هيل تائين جي تاريخي سفر ۾ جن فردن پنهنجو فرض
نباهيو آهي اهي اسان لاءِ نهايت مانائتا آهن، مرڪان
شيخن جا مرشد جي عقيدت ۾ لکيل سادا سودا احساس
هجن يا اسحاق آهنگر جو فقط هڪ بيت، اسان جي
ادبي تاريخ ۾ وڏي اهميت رکي ٿا. ان کان سواءِ اهي
چارڻ يا پٽ فقير، جن ڪجهه تخليق ته ڪونه ڪيو،
پر هڪ دؤر جي علم ادب کي ٻئي دؤر ۾ منتقل
ڪيو، اسان لاءِ نهايت احترام لائق آهن.

جهڙي ريت سماجي زندگيءَ ۾ ٻار، انساني نسل
جي تسلسل جو جز آهي، تيئن علم ادب جي مجموعي
اوسر ۾ ”بال ساهت“ کي بنيادي اهميت حاصل آهي.
”بال ساهت“ وسيلي ئي نون پڙهندڙن ۽ ليکڪن ۾

واڌارو ٿئي ٿو. ائين ڪٿي چئجي ته ”پال ساهت“ ادب جي مجموعي اوسر جو سرچشمو آهي. سڄاڻ قومون ان ڳالهه کي محسوس ڪن ٿيون. اهو ئي سبب آهي جو موجوده دور جي ترقي يافته ڇولين ۾ ٻارن جو ادب، اوليت جي بنياد تي ٻارن جي نفسيات ۽ سائنسي دور جي گهرجن پٽاندڙ اعليٰ معيار سان وڏي تعداد ۾ شايع ٿي رهيو آهي. اهي ڪتاب اهڙا ته خوبصورت ۽ دلڪش آهن جو وڊيو گيم، ڪمپيوٽر ۽ وي سي آر جي موجودگي ۾ به ٻارن کي پاڻ ڏانهن متوجہ ڪري سگهن ٿا. اسان جڏهن پنهنجي ادب جي صورتحال جو جائزو وٺون ٿا ته نهايت افسوس ٿئي ٿو. اسان پنهنجي فرض ۾ وڏيون ڪوتاهيون ڪيون آهن.

اسان جي بزرگن تمام گهڻين مصروفيتن جي باوجود جيڪو ادبي سرمايو ڇڏيو، اسان نه صرف ان جي مناسب اوسر ۾ ناڪام ويا آهيون، پر صحيح معنيٰ ۾ ان جو بچاءُ به ڪري نه سگهيا آهيون. اسان اهڙين هٿ ٺوڪين روايتن کي جنم ڏنو آهي، جو ”پال ساهت“ جي واڌاري جون واڌون يا ته بند ٿي ويون آهن يا انهن تي تمام گهڻيون رڪاوٽون آهن. اسان جا علمي ادبي ادارا پنجويهن سالن ۾ ٻارن لاءِ پنج ست غير معياري ڪتاب شايع ڪري سمجهن ٿا ته هنن وڏو قومي فرض ادا ڪيو آهي. نامور ليکڪن جو رويو به ”پال ساهت“ جي تخليق جي سلسلي ۾ نهايت ئي افسوسناڪ آهي.

اهڙين حالتن ۾ اسان جيڪڏهن اها دعويٰ ڪريون ته اسان جو ادب ترقيءَ جي راهه تي آهي، ته اها خوشفهمي ئي ٿيندي، اها به حقيقت آهي ته مختلف شعبن ۾ اسان هيل تائين خوشفهميءَ جي ٽيڪي تي هلندا آهيون. بهرحال اسان حقيقتن کان ڪيترو به لنوايون پر اهي آڏو ته ضرور اينديون.

اسان جي دوست، سڄاڻ شاعر مقصود گل کي واڌايون هجن جو هن بي قدريءَ واري ماحول ۾ هن پنهنجن بزرگن ميلارام، ڪوڙيمل، نارائنداس، ويرومل، نانڪرام ۽ مرزا قليچ بيگ جي روايتن کي زندهه رکندي ”بال ساهت“ کي اهميت ڏني آهي. هن جو ٻارن لاءِ لکيل ڪيترن ۽ نظمن جو مجموعو ”ڪرڻا ڪرڻا“ ٻارن ۾ گهڻي مقبوليت ماڻي چڪو آهي. هاڻي سندس ڪهاڻين جو ڪتاب ”هٺيلي هرڻي“ اوهان جي هٿن ۾ آهي، هن مجموعي ۾ مختلف عنوانن سان ڪل نو ڪهاڻيون آهن. پهريون ٽي ڪهاڻيون، ”ڪانون جي سازش“، ”هٺيلي هرڻي“ ۽ ”غدار ڏيڏر“ جانورن ۽ پکين بابت آهن، جن کي علامت بڻائي، ليکڪ ٻارن کي نصيحت ڪئي آهي ته جيئن اهي، انهن غلط ڪالهين کان بچن. ”ڪانون جي سازش“ ڪهاڻي، ڌارين جي اتحاد ۽ پنهنجن جي نفاق جي باري ۾ آهي. جنهن ۾ وڏڙن جي سستي ۽ ڪوتاهيءَ سان گڏ، مفادپرستن کي وائڻو ڪيو ويو آهي. پر عزم نوجوان (طوطا) ڌارين (ڪانون) کان پيل

جي قبضي ڇڏائڻ جي ڪوشش ۾ مصروف آهن، هن ڪهاڻي جو حاصل مطلب اهو آهي ته، اتحاد ۽ سجاڳي سان ئي، ڌارين جي سازش ناڪام بڻائي، پنهنجن وڻائڻ جو بچاءُ ڪري سگهجي ٿو. ”هنيلي هرڻي“ ڪهاڻي ۾ ٽڪبر جو نقصان بيان ڪيو ويو آهي، جنهن ۾ هنيلي هرڻي کي وڏائيءَ جي سيڪٽ ملي ٿي. ”غدار ڏيڏر“ هڪ ڪٽم جي ويري ڏيڏر جي ڪهاڻي آهي، جيڪو پنهنجي جان بچائڻ لاءِ سڄي ڏيڏرن جي برادريءَ کي مارائي ٿو ۽ آخر ۾ سندس انجام خراب ٿئي ٿو. پکين ۽ جانورن جا موضوع ٻارن کي متاثر ڪندا آهن. جيتوڻيڪ پرين ۽ ديون جي ڪهاڻين کي اڄ جي دؤر ۾ ٻارن لاءِ سٺو تصور نٿو ڪيو وڃي، پر انهن جي به پنهنجي جاءِ تي افاديت ضرور آهي. اهڙين ڪهاڻين وسيلي ٻارن کي نيڪيءَ ۽ بديءَ جي پروڙ پوي ٿي. هو پرين ۽ ديون بابت پنهنجن ذهنن ۾ هڪ خاڪو ٺاهين ٿا، جنهن ڪري انهن جي ذهنن ۾ تخيل جي قوت اڀري ٿي.

اسان جي ڪامريڊ ليکڪ دوست سرور سيف، انٿروپو ۾ هڪ سوال جي جواب ۾ چيو هو ته اسان کي ٻارن لاءِ جانورن ۽ پکين بابت ڪهاڻيون ۽ شعر وغيره نه لکڻ کپن پر انهن کي انقلابي تعليم ڏيڻ ۽ سجاڳ

ڪرڻ لاءِ شعر ۾ بندوق ۽ ٻر گولي جي ڳالهه ڪرڻ
 ڪپي. اها ڳالهه چوڻ وقت اسان جي ساٿي ۽ شايد ٻار
 جي نفسيات کي ڏيان ۾ نه رکيو هو. اسان جا بزرگ
 شاعر، ڪشنيچند بيوس، پڪراج عزيز، هري دلڪير ۽ ٻيا
 شايد ان ڄاڻ هئا جو انهن ”مٺڙا گهوڙا اوري آءُ“
 هل ته پنيوري پٺون بازار“ ۽ ”ٻلڙي ڙي ٻلڙي، توسان
 اٿم دلڙي“ جهڙا نظم تخليق ڪيا هئا، جيڪي هرڪو
 ٻار ڪهڻي ۽ ڪهڻي ۾ جهونگاريندو هو.
 ”ٻار ڪڻ تون ٻر گولو“

لکڻ سان، اهو نظم انقلابي ڪونه سڏبو، بنيادي
 ڳالهه آهي سوچ ۽ رويي جي، جيڪو سکيا ذريعي ئي
 ممڪن آهي. نظرياتي تعليم لاءِ به پهريان ٻار کي آماده
 ڪرڻ ضروري آهي. ٻار اسان ڏانهن متوجه ٿيندو، جڏهن
 اسان نفسيات مطابق، هنن جي من پسند ڳالهه ڪنداسين،
 اڳواٽ رٿابندي، ترتيب ۽ سوچ ويچار ڪرڻ بدران،
 اسان هر معاملي ۾ هميشه جذباتي ۽ سطحي رهيا آهيون،
 جنهن ڪري گهربل مقصد حاصل ڪرڻ ۾ ناڪام ويا
 آهيون. اسان جي روين ۾ تبديليءَ جي ضرورت آهي.
 هن مجموعي جي ڇهن ڪهاڻين جا ڪردار انسان
 آهن، جن جي معرفت ليکڪ طبقاتي سماج جي مسئلن
 ۽ اوڻاين کي بيان ڪيو آهي.
 ”ايماندار“ ڪهاڻيءَ ۾ منافق ٻرنسپال جي ڪردار

کي چٽيو ويو آهي. ستاء جي لحاظ کان هيءَ ڪهاڻي،
ٻارن جي ذهني سطح کان ڪجهه مٿڀري آهي.

”ڪارو چنڊ“ غريبن جي حسرت جي ڪهاڻي آهي
نابرابريءَ واري سماج ۾ سوين سونيون ۽ سويڊيون آهن
جن لاءِ چمڪندڙ چنڊ به ڪارو آهي.

”گاڙهو پٽ“ هڪ مسڪين ٿريءَ جي خاندان
جي ڏکڻ جو داستان آهي، جنهن ۾ ننڍڙو رکپال، بک
سبب وڏيرن جي ڪٽن جو، اوباريل کير پٽ چورائي
اچي ٿو.

ڪمدار جي چماٽ لڳڻ سبب رکپال جي نڪ مان
وهندڙ رت، پٽ ۾ پوي ٿو ۽ پٽ گاڙهو ٿي وڃي ٿو.
”شهيد جو پٽ“ ڪهاڻيءَ ۾ هڪ فوجيءَ جو پٽ،
پڙهڻ ۾ دلچسپي نه وٺڻ سبب ڌاڙيل بڻجي وڃي ٿو،
جڏهن ته سندس دوست محنت ڪري آفيسر ٿئي ٿو.

”اٽل فيصلو“ مل جي حادثي ۾ مري ويل مزدور
جي ناهمت پٽ سارنگ جي ڪهاڻي آهي، جيڪو ٻين
آڏو جهول ڦهلائڻ بدران، چٽا وڪڻي ٿو، قرباني ڏئي
پنهنجي ڀاءُ سانول کي پڙهائي ٿو، جيڪو مئٽرڪ جي
امتحان ۾ پهرين پوزيشن کٽي ٿو. هن جي همت ۽
حاصلِي جو درس ڏنل آهي.

”الله سائين“ جي گهولا“ به طبقاتي سماج جو هڪ

احساساتي ڪهاڻي آهي، جنهن ۾ غربت جو شڪار
 ننڍڙو سانول، الله سائينءَ سان ملڻ ٿو چاهي ته جيئن
 کانئس پڇي ته هن، کين غريب ڇو ڪيو آهي،
 هن مجموعي جون سڀ ڪهاڻيون موضوع جي لحاظ
 کان پنهنجي پنهنجي جاءِ تي اهميت رکن ٿيون، جن
 کي ليکڪ پنهنجي ذات ۽ ڏانءَ وسيلي نهايت اثرائتو
 بڻايو آهي. اها حقيقت آهي ته اهي سڀ مسئلا اسان
 جي سماج ۾ موجود آهن، جن تي لکڻ گهرجي، هر
 جڏهن اسان جا پڙهندڙ ٻار هجن ته اسان کي موضوع
 جي چونڊ سان گڏ، ٻارن جي لاڙن ۽ انهن جي ذهني
 پهچ کي نظر انداز نه ڪرڻو پوندو. مقصود گل کي
 جس هجي جو هن پنهنجي ذات جو ڪجهه حصو قوم
 جي ايندڙ نسل کي اڀريو آهي. هن جون هي ڪهاڻيون
 ٻارن ۾ همت ۽ حوصلو پيدا ڪرڻ سان گڏ انهن کي
 طبقاتي سماج ۾ ٿيندڙ ناانصافين جو شروعاتي شعور پڻ
 ڏين ٿيون. اهڙيءَ ريت ليکڪ ايندڙ نسل کي عملي
 دنيا ۾ پير پائڻ کان اڳ، اتان جي خطرن کان آگاهت
 ٿي باخبر ڪيو آهي.

هن ڪتاب ۾ ٻارن تائين پهچڻ ۽ انهن ۾ مقبول
 ٿيڻ جون سڀئي خوبيون موجود آهن. ان حساب سان
 هي ڪتاب بال ساهت ۾ هڪ سٺو اضافو آهي. اسان جا

سڀئي نامور اديب ۽ شاعر، پنجن سالن ۾ جيڪڏهن
 فقط هڪ ڪتاب ٻارن لاءِ تخليق يا ترجمو ڪن ته،
 پوءِ شايد اسان سنڌي ٻوليءَ جي ”پال ساهت“ کي
 کي ٻين آڏو فخر سان پيش ڪرڻ لائق ٿيون.

ڪانون جي سازش

سنڌو درياھ جي ڀرسان هڪڙو پيل جو
 گهاٽو شاهي وڻ هو. انهيءَ وڻ ۾ ايامن ڪان هڪڙي
 سائي رنگ جا سهڻا طوطا آباد هئا. طوطا پاڻ ۾ ڏاڍي
 پيار ۽ هاڻوڪ سان زندگي گذاريندا هئا. ننڍا ۽ نوجوان
 طوطا پنهنجي وڏڙن جي عزت ڪندا هئا ته وري پڪا
 ۽ پوڙها طوطا پنهنجي ننڍن تي شفقت جو هٿ رکيو
 انهن جا انگل ۽ آرام پورا ڪندا هئا.

صبح جو سج ڪني ڪيندو هو ته طوطا پنهنجي
 آڪيرن ۽ پيل جي پورن مان نڪري نروار ٿيندا هئا
 ۽ پنهنجي ٻچن جي روزي حاصل ڪرڻ لاءِ ٿري پکڙي
 ويندا هئا. چوڳو حاصل ڪرڻ لاءِ طوطن ڪسي هري
 نه وڃڻو پوندو هو. اتي ويجهو درياھ جي ڪپ تي
 هر موسم ۾ ڪچي جا فصل ۽ واڙيون تيار هونديون
 هيون. ٿوري پنڌ تي ڪيترائي سرسبز باغ به هئا جن
 ۾ هر قسم جا ميوا هر مند ۾ قطارون ڪري لامن
 تي لڏي لاڏا ڳاڻيندا هئا. مطلب ته طوطن کي روزي ۽
 ۽ رزق جي ڪابه تنگي يا تڪليف ڪونه هئي، ۽
 ٿوري محنت سان هو بنا ڪنهن تڪليف جي روزي
 حاصل ڪري وٺندا هئا. ڪڏهن ڪڏهن ننڍا نيتا
 جوان طوطا پنهنجي ڀرن جي طاقت آزمائش ۽ سير تفريح
 جي لاءِ پري پري اڏامي، ڪچي جون حدون ٽپي
 ٻڪي جي دڀرن تي يا شهرن جي ڪارخانن ۾ جمع
 ٿيل آن جي ڍيرن تي وڃي پنهنجو پيٽ قوت حاصل
 ڪندا هئا ۽ شام جو پنهنجي چنهين ۾ چوڳو جهلي
 ٻچڙن لاءِ به کڻي ايندا هئا. ٻڪا پوڙها طوطا ۽ مادي
 طوطيون پري ڪونه اڏامنديون هيون پر اتي ويجهي
 جوءِ ۾ پرواز ڪري ڀرسان ويهنديون هيون.

پيل جي ڀرسان وهندڙ سنڌوءَ جو منو ۽ ميرانجهڙو
 پاڻي به طوطن جي اصلي ماڪيت ۽ ميراث هو. هو
 جڏهن به اڃ محسوس ڪندا هئا ته پڙڪو ڏئي پيل

تان اڏري هيٺ لهي ايندا هئا ۽ پنهنجي ٿڌڙي ۽ منڙي
 هاڻي ۽ مان پنهنجون ننڍڙيون ڳڙهيون چنهنيون ٻوڙي
 پاڻي پي پنهنجي اڃ اجهائيندا هئا. ڪڏهن ڪڏهن
 ننڍا وڏا سڀ طوطا ولر ڪري سنڌوءَ جي ڪپ تي
 اچي ويهندا هئا ۽ پاڻي ۽ مان ڪنڀ پساڻي وهنجندا هئا
 ۽ هڪٻئي کي چندا هئي خوش ٿيندا هئا. ڪي ڪي
 چست ۽ چنچل طوطا پر ڦڙڪائي، سڄ جي ڪرڻ
 تي جرڪندڙ سنڌوءَ جي سونهري پاڻي جي سطح تي
 دور دور اڏامي مير ۽ تفريح جو سزو ماڻي لطف حاصل
 ڪندا هئا. مطلب ته طوطا مڙي خاطر خوشي جي ڏڻ
 تي پڪنڪ ملهائي پنهنجي خوشين ۾ اضافو ڪندا هئا.
 هڪڙي رات ڪڪرن اچي آسمان تي قبضو ڪيو
 ڏسندي ئي ڏسندي تيز هوا سان گڏ مينهن وسڻ لڳو
 طوفان جي ڪري پيل جيون ٺاريون هڪٻئي سان
 ٺڪرائجي وڏا ٺڙڪاٺ ڪرڻ لڳيون، سڀ طوطا
 پنهنجي پنهنجي گهرن ۾ پنهنجي ٻچڙن کي ڪوڙي ۾
 قابو ڪري ويهي رهيا. ايتري ۾ وڻ جي آس پاس
 ڪان ڪان جي آوازن جو شور ٻڌڻ ۾ آيو. طوطن
 پنهنجي آڪيرن مان سسيون کڻي نھاري ٻاهر ڏٺو ته
 ”مار! ڪانون جو هڪ وڏو ڪڪ پهل جي
 چوڌاري تيز هوا ۽ مينهن ۾ پريشان هوڏي هوڏي
 اجهي ڇٽلاش لاءِ واجهائي رهيو هو.
 ”ڏيون ڏيون توهان ڪير آهيو؟ ۽ هن برسات

جي رات ۾ ڇو پنهنجا گهر ڇڏي نڪتا آهيو؟ ڇا
اسان تي حملو ڪرڻ ٿا چاهيو....؟ ”نيون
نيون نيون“

هڪڙي ٻوڙهي طوطي ڪانون جي لشڪر
کان پڇيو.

”ڪان ڪان ڪان اسان جا گهر
طوفان تباهه ڪري ڇڏيا آهن. اسان کي اڄوڪي
رات اجهو گهرجي اسان حملو ڪونه ڪنداسين....
اسان کي پناهه گهرجي ڪان ڪان اسان
مسافر آهيون اسان جي حال ئي رحم ڪريو.....
ڪان“

ڪانون جي اڳواڻ پنهنجون آليون مڇيون
ڦڙڪائيندي چيو.

ٻوڙهي طوطي پنهنجي چند ويجهن ساٿين سان صلاح
ڪئي ۽ پوءِ ڪانون کي رات گذارڻ جي موڪل
ملي وئي ۽ ڪانون گهائي پهل جي ڇانو ۾ اچي
پناهه ورتي.

صبح ٿيو، ڪڪر پنهنجو چوهم ڇنڊي هليا ويا،
هوا به ساري رات هلي هلي ٽڪجي پئي. سڄ پنهنجون
جرڪندڙ چهرو کڻي ٽرتيءَ تي نظر وڌي. سارو ماحول
ڌوٽل ٿي لڳو، طوطا پنهنجي آڪيرن ۽ وڻ جي پورن
مان نڪري اچي ٽارين تي ويٺا، اس نڪتي ته ڪانه
به پنهنجا ڪنڀ هڪٻئي ويهي رهيا ۽ اس تي پر سڪاڻ

لڳيا. جڏهن ڏينهن مٿي چڙهيو تڏهن پوڙهي طوطي
ڪانون جي اڳواڻ کي چيو:

”ٽيون ٽيون رات خير جي گذري هاڻي پنهنجو
سفر شروع ڪيو ٽيون ٽيون“

”ڪان ڪان طوطل سائين: اوهان جون
لک ڀلايون جو اوهان، رات اسان کي پناهه ڏني ...
نه ته اسان جو نسل ئي تباهه ٿي وڃي ها! پر
جهڙي ڀلائي ڪئي اٿو تهڙي مهرباني هي به ڪيو
اسان منزل جا ماري ۽ طوفان جا سڀل آهيون
اسان کي به ٽي ڏينهن مهلت ڏيو اسان ڏاڍا ٿڪل
آهيون ڪجهه ساهه پئيون سائين اسان مسافر
آهيون هليا وينداسون“

ڪانون جي اڳواڻ هٿ ٻڌي عرض ڪيو.
پوڙهي طوطي کي ڪانون جي حال تي رحم اچي
ويو. هن نظرون کڻي ٻين طوطن ڏي نهاري ڄڻ راه
معلوم ڪرڻ چاهي سادا طوطا ڪجهه به نه ڪچيا
۽ پنهنجون ڳچيون کڻي جهڪايون. پوڙهي طوطي
پنهنجي روايتي مهمان نوازيءَ جو مظاهرو ڪندي طوطن
جي وڏڙي جي حيثيت سان ڪانون کي چند ڏينهن لاءِ
پيل ۾ رهڻ جي اجازت ڏني.

ڪانءَ جي ذات اصلي مڪاريءَ کان مشهور آهي،
انهن جو هي سهڻو سرسبز عاليشان پيل، ڀرسان وهندڙ
مهرڻ جو منو پاڻي، ۽ ويجهو ڪچي جا ميون وارا

باغ ۽ فصل ڏٺا ته انهن جي من ۾ مير پيدا ٿيو ته
ڪيئن به ڪري هن پهل تي قبضو ڪجي. اهڙيءَ
طرح هو من ٿي من ۾ پهل کي پنهنجو ڪرڻ ۽ اصلي
وارث طوطن جا پير پٽن جون سازشون مٿن لڳا.

طوطا ويچارڙا سادڙا ۽ سچا جهڙا اندر ڪارن ڪانون
جي سازشن کان بي خبر پنهنجي مهمان نوازي ۾ پورا
ڪانون کي پنهنجو پاڻ سمجهي انهن جون خدمتون ۽
چاڪريون ڪندا رهيا.

انهيءَ وچ ۾ ڪجهه ڏينهن کان پوءِ طوطن جي
اڳواڻ پوڙهي طوطي جي سالگرهه جو ڏينهن اچي
ويو. ننڍا وڏا طوطا خوشيءَ مان پنهنجي اڳواڻ جي
سالگرهه جي تياري ڪرڻ لڳا. اخلاقي طرح انهن
ڪانون کي دعوت ڏني.

سالگرهه واري ڏينهن ڪانون جو اڳواڻ ۸۵
پاڏوندين جو ڪيڪ کڻي پنهنجي سڀني ڪانون جي
ڪڪ سان اچي سالگرهه ۾ شريڪ ٿيو. ڪانون
طوطن جي هن خوشيءَ جي موقعي تي خوب گپاسو
وڃايو، طوطن جي اڳواڻ جا سهرا ۽ بنرا گايا، پوڙهو
طوطو خوشيءَ ۾ جهومندو ۽ ڪنڌ لوڏيندو رهيو ٻيا
طوطا به پنهنجي رهبر جي ڌاري قوم وٽ عزت ڏسي
خوشي ۾ به ڪندا ۽ پلهار ٿيندا رهيا.

هن واقعي کانپوءِ طوطا، ڪانون تان قربان ٿيڻ لڳا
۽ انهن کي پنهنجو دلي دوست سمجهي سڀ گالهليون

وساري پنهنجي جيءَ ۾ جايون ڏيڻ لڳا. طوطن جي
سادگي ڏسي، ڪانون کي پنهنجو تير نشاني تي لڳندي
محسوس ٿيو ۽ هو دل ٿي دل ۾ پنهنجي ڪا، ياهي
تي خوش ٿيڻ لڳا.

هاڻي طوطن ڪانون کي پنهنجو سمجهي هميشه
هميشه لاه پل ۾ رهڻ جي اجازت ڏئي ڇڏي. ڪانو
هاڻي طوطن جي سادگيءَ جو فائدو وٺندي منجهن قوت
وجهڻ جي ڪوششون ڪندا رهيا ۽ ڏسندي ئي ڏسندي
ٿورڙن ئي ڏينهن ۾ طوطا ڪيترن ئي ٽولن ۾ ورهائجي
ويا. پوڙهي طوطي جو ڪانون جي هيڏي ساري ڪڪ
کي پنهنجو حمايتي ۽ عقيدتمند ڏٺو ته هو پنهنجي پرائڻ
ماتين جي ڪابه پرواهه ڪرڻ کان سواءِ انهن کي
ڏاڀيندو ۽ پري ڌڪيندو رهيو. هو ڪانون
کي ويجهو آڻيندو ويو ۽ رهبر پوڙهي طوطي جا رٿل
ساڻي ڪانڻس ڌار ٿيندا ڏيڍ چانور جي هندي ڌار ڌريندا
ويا. هاڻي پوڙهي طوطي جي چوڌاري يا ته ڪانو وڃي
رهيا يا وري اهي طوطا جن کي ڪانون پنهنجو ڪري
ورڻو هو.

جڏهن ڪانون کي هڪ ئي وٺي ته طوطا پوري
طرح نفاق ۽ نفرت جي بيماريءَ ۾ ڦاسي چڪا آهن ۽
سڀ هڪ ٻئي جا جاني دشمن بڻجي ويا آهن تڏهن
انهن پاڻ ۾ گڏجي هڪ گجهي ميٽنگ ڪئي.
هڪ ٻئي کي مبارڪون ڏنيون ۽ مڙايون ورهائون.

انهيءَ ڏي ميٽنگ ۾ هٺن هڪ ٿلهي ستاري ڪانوَ جي
گچي ۾ هڪ خط ٻڌي روانو ڪيو ۽ اهو قاصد ڪانوَ
خط کڻي ڪنهن ولايت ڏي اڏاڻو.

ڪجهه ڏينهن کان پوءِ طوطن ڏٺو ته انهيءَ قاصد
ڪانوَ سان گڏ هڪ ٻيو نئون ننڍو ڪانوَ به اڏامندو
اچي انهيءَ پيل ۾ پهتو. انهيءَ نئين ڪانوَ جي آمد
تي سڀني ڪانوَ ان جو ڏاڍو زبردست استقبال ڪيو،
خوشيون ڪيون ۽ سندس عزت ڪرڻ لڳا. سڀني
ڪانوَ چيو ته ”هي اسان جو ليڊر آهي جيڪو آمريڪا
مان ترڪيت وٺي واپس وريو آهي....“

طوطن محسوس ڪيو ته نئين آيل ڪانوَ جي
اچڻ کان پوءِ انهن جي شرارت وڌي وئي هئي، اهي
ڪانوَ جيڪي اڳ هيسيل ۽ واٽرا نظر ايندا هئا،
سڀ اڄ سڀني ساڻي آڪڙجي هلڻ لڳا. پاڻ کي مسافر
سڏائيندڙ ڪانوَ اڄ پاڻ کي پيل جو مالڪ چوان
لڳا. پيل جي اصلي وارثن طوطن سان روز روز وڙهڻ
۽ جهيڙو ڪرڻ معمول بڻجي ويو، طوطن جا ليڊر
ڌار ڌار ڌڙا ٺاهيو معتبري ۾ خوش باقي ويچارا عوامي
طوطا ڏينهن ڏينهن مجبور ۽ بي وس ٿيندا ويا.

هڪ رات پنهنجي آڪيرن ۾ آرامي امن پسند طوطن
تي هڪ سٺيل سازش ڪري ڪارڻ ڪانوَ چوريءَ
راتاهو هنيو. ڪانوَ جي خون خوار چنهنين ڪيترن
ڏي غريب طوطن کي ماري ۽ ڪيترن کي زخمي

ڪري وڌو. طوطن کي زبردستي انهن جي آڪيرن مان
 ٻاهر ڪڍي ڪانون قبضو ڪري ورتو. هن اوچتي
 حملي ۾ طوطن جو ڪافي جاني ۽ مالي نقصان ٿيو.
 ڪيترائي آڪيرا ڪسائي بي گهر بڻجي پيل جي ڌارين
 تي لڙڪي پيا اڄ به سنڌوءَ جي ڪپ تي انهيءَ
 مرعبيز پيل تي ڪارن ڪانون جا ڪافي آڪيرن تي
 قبضا آهن ۽ پيل جا اصل وارث مسافرن وانگر ڌارين
 تي لڙڪيا پيا آهن. طوطن جا اڳواڻ، پوڙهي طوطي
 سميت پنهنجي اڳواڻيءَ جي خول ۾ ڦاٿل، قومي جياڻ
 کان پري، قوم کان بيخبر پنهنجي پنهنجي عاليشان
 آڪيرن ۾ هڪ ٻئي سان موچڙي بازيءَ ۾ مصروف آهن.
 غدار طوطا ڪانون سان انهن جي ٽوٽي ٽانڊي ۾ پورا
 آهن، انهن ته نير سان ٽپي ڏئي پاڻ کي ڪانون
 جهڙي رنگ ۾ رنگي ڪانون جي اڳواڻ کي يقين
 ڏيارڻ جي ڪوشش ڪئي آهي ته اهي سندن ئي تخم
 مان آهن.

پوڙهن ۽ ٻڪرن ليدرن جي هٿ ڌرمي جڏهن حد
 کان وڌي وئي تڏهن نوجوان طوطن گڏجي هڪ
 ميٽنگ ڪوٺائي جنهن ۾ سڀني گڏجي انهيءَ عزم جو
 اعلان ڪيو ته اسان ڪنهن به طرح سان پنهنجي
 پيل تي ڌارين جو قبضو هرگز قبول نه ڪنداسون.

اسان پنهنجي وڏڙن جي ميراث جي ضرور حفاظت
 ڪنداسون، هڪ نه هڪ ڏينهن ڌاريا ڌڪجي ڌار
 ٿيندا ۽ غدارن کي غداري جي سزا ضرور ملندي.“
 نوجوانن طوطن جي جنگ جاري آهي، ضرور هڪ
 نه هڪ ڏينهن سچ سوچ ماڻيندو.

هنيلي هرڻي

ڪنهن ڄڻيگل ۾ هڪ هرڻي رهندي هئي. هن
کي پنهنجي سونهن سويڀا تي ڏاڍو ناز هو. هو ڪنهن

کي به پاڻ جهڙو نه پائيندي هئي. جنهڪ جي ڪنهن به جانور يا پکي پرندي سان هن جو سڪ جو سڀنڌ ڪونه هو. سندس انهيءَ بي رخي ۽ شوخ طبيعت جي ڪري سڀ کيس ”هٺيلي هرڻي“ جي نالي سان سڏيندا هئا.

جهنگل جا سڀ جانور ۽ پکي پاڻ ۾ گڏجي مٿي محبت سان رهندا هئا ۽ سڀني جي خواهش هئي ته هٺيلي هرڻي به سندن مٿ ۾ اچي شامل ٿئي ۽ قرب سان گڏجي گذاري.

انهيءَ ئي مقصد جي لاءِ جهنگ جي سڀني امن پسند جانورن ۽ پکين پاڻ هڪ گڏجاڻي ڪوٺائي. هن گڏجاڻي ۾ پکين جي برادريءَ مان مور جي اڳواڻيءَ ۾ طوطي، ڪبوتر، جهرڪي، گيري، ڪپر ۽ ڪوئل شرڪت ڪئي ته وري جانورن جي برادريءَ مان مامي گدڙ جي اڳواڻيءَ ۾ پولڙي، لومڙيءَ، ڦاڙهي، سهي، نوريشڙي ۽ ڄاهي پنهنجي پنهنجي ٽولي جي نمائندگي ڪئي.

سڀني مامي گدڙ جي چالاڪي ۽ سياڻپ جو قدر ڪندي گڏجاڻيءَ جي اصدارت سندس حوالي ڪئي. هن

گڏجاڻيءَ جي ايجنڊا هٺيلي هرڻيءَ کي سمجهائي پنهنجي مٿ ۾ شامل ڪرڻ لاءِ سوچ ويچار ڪرڻ هو. سڀ کان پهريائين ڦاڙهي کي تقرير ڪري پنهنجي راه جو اظهار ڪرڻ لاءِ چيو ويو، ڇاڪاڻ ته ڦاڙهو برادريءَ جي لحاظ کان هرڻيءَ سان سڀني کان وڌيڪ

ويجهڙو هو.

ڦاڙهي پنهنجي تقرير ڪندي چيو: ”صدر محترم! ۽ ٻيا عزيز هر جهنگل ساٿيون جيئن ته اسين سڀئي اڄ انهيءَ مقصد جي لاءِ ڪٺا ٿيا آهيون ته جيئن هنيلى هرئيءَ کي سمجهايون ته هوءَ اچي اسان جي سهڪاري مٿ ۾ شامل ٿئي. انهي لاءِ اسان عرض ڪندس ته مان پنهنجي سر هنيلى هرئيءَ کي پنهنجي مٿ ۾ سلهاڙجڻ لاءِ ڪافي جتن ڪيا آهن..... پر هن کي پنهنجي حسن ۽ جوانيءَ تي ايڏو فخر ۽ ناز آهي جو هوءَ اسان سڀني کان نفرت ٿي ڪري..... مان ته چوندس ته اسان سڀ هن سان تعلقات ٽوڙي ۽ اڪيلو ڪري ڇڏيون، پوءِ ڏسون ته هوءَ هيڏي ساري جهنگل ۾ ڪنهن جي سھاري اڪيلي ٿي گذاري سگهي.“

ڦاڙهو تقرير ڪندي تمام جذباتي ٿي ويو ۽ جوش مان سهڪڻ لڳو.

”ٽيون.... ٽيون.... ٽيون.... نه ساٿي نه اهڙو

جذباتي فيصلو نه ڪرڻ گهرجي.... هرگز نه“ ڦاڙهي طوطي مصلحتي انداز ۾ چيو:

”ٽيون.... ٽيون.... هوءَ ويڃاري الهڙ آهي جوانيءَ

جي نشي ۾ هرڪو فخر ۽ قونلجي ويندو آهي. اسان جو فرض آهي ته هڪ دفعو کيس وري به پنهنجو

ڪرڻ جي ڪوشش ڪريون ٿيون ٿيون ٿيون ...
طوطي پنهنجي ڳالهه وڌائيندي چيو:

مياؤ مياؤ هاڻو هاڻو طوطي خان سچ چيو
آهي، اسان کي هڪ دفعو ضرور هنيليءَ کي سمجهائڻ
گهرجي مياڻون مياڻون

مور، طوطي جي تائيد ڪئي.
گهڙي کن لاه چؤ طرف خاموشي ڇانئجي وئي
پوءِ سڀني پکين ۽ جانورن به انهيءَ ڳالهه جي حمايت
ڪئي ته هڪ دفعو هنيلي هرڻيءَ کي ضرور سمجهائڻ
گهرجي!

مامي گڏوگڏ صدارتي تقرير ڪندي چيو:
اوڻان اوڻان ساڻيوا! مان توهان سڀني جو
شڪر گذار آهيان جو اوھان مون کي صدارت جو شرف
بخشيو، مان به لازمي اڪثريت راه جو قدر ڪندس،
انهيءَ ڪري مان مور کي پکين جي طرفان ۽ پولڙي
کي جانورن جي طرفان نمائندو مقرر ڪريان ٿو، هو
ٻئي وڃي اسان جي هن سموري برادريءَ طرفان هنيلي
هرڻيءَ کي سمجهائيندا، سڀئي وري اسان جي ميٽنگ
ٿيندي، انهيءَ ۾ هي ٻئي نمائندا پنهنجي رپورٽ پيش
ڪندا، انهيءَ راه جي روشنيءَ ۾ آخري فيصلو ڪيو
ويندو اوڻان اوڻان

پکين ۽ جانورن ۾ ڦڙڪائي ڪڙڪائي

ٽالڙيون وڇايون ۽ سدر صاحب جي فيضي جي تائيد
ڪئي ۽ خوشي جو اظهار ڪيو.

ٻئي ڏينهن صبح جو مور ۽ ڀولڙو فيصلي موجب
هليلي هرڻي جي رهائش گاهه تي ساڻس ڳالهائون ڪرڻ
لاڙ روانا ٿي ويا.

هليلي جهنگل جي هڪ گهائي جهنگ ۾ رهندي
هئي، سياري جي موسم هئي هوڻ پنهنجي گهر جي
پاهران ٿورو ڀرڀرو ڇڏڻ وٺڻ مان ڇٽي ايندڙ سج جي
ڪرڻن تي ٽڙڪو جهٽي رهي هئي. مور ۽ ڀولڙو
ويجهو آيا، هرڻي ڇرڪ ڀري ٺهي وڃي ڀرتي ٻيئي.
چرڙ ... چرڙ ... مائي هرڻي اسان توڙي آيا آهيون
اسان سان به ٿي ڳالهائون ڪر ... چرڙ ... چرڙ ...
ڀولڙي ڀري کان ٿي کيس پنهنجي بزرگيءَ جو احساس
ڏياريندي چيو:

”ٻئي ... ٻئي ... ڇو ڇو ڪهڙو ڪم آيو؟
اها ... ٻئي“

هليلي هرڻي پنهنجي روايتي هوڏ مان ورائيو:

چرڙ ... چرڙ ... اسان جهنگل جي جانورن ۽ پکين
جي گڏيل برادريءَ جي طرفان آيا آهيون ته توکي
سمجهايون ...

ٻئي ... ٻئي ... مان چري آهيان ڇا؟ هي آيا آهن
وڏا سمجهائڻ وارا ... ٻئي ... ٻئي ... هرڻي ڀولڙي جي

گبالهه اڌ ۾ ڪٽيندي چيو.

مياؤ مياؤ پيڻ ڏاهي ٿي ۽ اسان جو پنڌ
سجڻ، اسان توکي سڄي برادري ۽ طرفان اهو چوڻ
آيا آهيون ته اسان هاڻن سان پيڻ ٿي سڄي سان گڏجو
گذار، انهيءَ ۾ تنهنجو ئي ڀلو آهي، مياؤ مياؤ
مور هرڻيءَ کي سمجهائيندي چيو.

هي هي نه ادا نه، مان اڪيلي چڱي آهيان
توهان تنهنجو اڪو نه ڪيو هي هي هرڻي
ساڳئي ئي هوڏ سان ورائيو.

مور ۽ ڀولڙي جڏهن هرڻيءَ جي هٿ ۾ هائيءَ
جي به لچڪ نه ڏني، تڏهن ناسيد ٿي اٿي ڪڙا ٿيا ۽
ويندي ويندي هنيليءَ کي چيائون:

چرڙ چرڙ مياؤ مياؤ چڱو ماڻي تنهنجي
مرضي ۾ هڪ نه هڪ ڏينهن تون پڇتائيندين ۽ ضرور ...
اهو تڪبر توکي ضرور ڪڏهن نه ڪڏهن ڪٽڻ ڀر
ڪيرائيندو چرڙ مياؤ.

هي هي ڏٺو ويندو وري به توهان کي
تڪليف ڪانه ڏيندس، توهان جي وڏي وڏي مهرباني
هرڻي چپ ڪڍي ٿينگ ڏيندي وڻن جي گهائي
جهڳٽي ۾ ڪم ٿي وئي.

اڃ اهو فيصلو ٿيڻ وارو هو، شام جو هرڻ
جيڏي وڏي پير جي وڻ هيٺان ايترا ته پکي ۽ جانور

اڃي گڏ ٿيا جو وڏو ۽ وسيع ميدان به تنگ نظر
ڇڏڻ لڳو.

گڏجاڻي جي صدر ماسي گذرڻ سڀ کان اڳ
مور کي پنهنجو بيان ڏئي رپورٽ پيش ڪرڻ جو
حڪم ڏنو.

مور پنهنجو بيان هن ريت شروع ڪيو.
”مياؤ مياؤ اسان پنهنجاڻت جي حڪم موجب
مائي هٺيلي هرڻي وٽ وياسون، کيس ساري حقيقت
سمجهائي کيس صلح ۽ سک سان گڏجي هڪ ٿي
گذارڻ جي فهمائش ڪئي سون پر مائي هٺيلي
اسان کي پير ڪوڙڻ ٿي نه ڏنو مياؤ مياؤ.“

پولڙي مور جي تائيد ڪندي بيان اڳتي وڌايو.
”چرڙ چرڙ هٺيلي پنهنجي هوڏ تي قائم
آهي، هن اسان پنهي ميمبرن جي هڪ به نه ٻڌي ۽
اي مهتو ڪري موٽايو آهي انهي ڪري سوا انهي
جي ٻيو ڪو رستو ڪونهي جو هٺيلي کان قطاع تعلقات
ڪريون چرڙ چرڙ“

مور ۽ پولڙي جا بيان ٻڌي سڄي محفل تي سڪتو
جانشيني ويو. سڀئي هڪ ٻئي جا منهن تڪڙ لڳا. هاڻي
جيون نظرون محفل جي صدر ماسي گذرڻ تي
هارڻ لڳيون. سڀئي سندس فيصللي جا منتظر هئا.
ماسو گذرڻ اٿيو ۽ پنهنجي صدارتي تقرير شروع

ڪيائين :

”اوڻان اوڻان اوڻان، منهنجا عزيز ساڻيو
هن هٺيلي ۽ هوڏن هرڻي اسان سموري برادر ڪا
منهن موڙي نه صرف اسان کان نفرت جو اظهار ڪيو
آهي، پر اسان جي موڪليل نمائندن کي بي مهت موٽائڻ
سموري برادري ۽ جي بي عزتي ڪئي آهي، انهي
ڪري اسان پنهنجي برادري ۽ جي طرفان هٺيلي هرڻ
سان پنهنجا هٺي واسطا ۽ تعلقات ختم ڪرڻ جو
اعلان ڪريون ٿا. اڄ کان پوءِ اسان مان ڪوبه
سان ڪنهن به قسم جي واسطي سان لهه وچڙ نه ايندو
ته برادر جو ڏوهي ٿي ويندو، اوڻان اوڻان“

سيارو گذريو، سانوڻ آيو، مهراڻ ۾ موج مٽي
هاڻي درياه شاه جي پاڪر مان نڪري ڪنڊيون لتاڙي
ڪڇي ۾ ڪاهي پيو، ڪڇي جو پيلو ۽ جنهگل پاڻي
جي لپيٽ ۾ اچي ويو. سنڌو پنهنجا جوش ۽ جوه
ڏيکاري موٽيو، جنهگل ۾ هيٺين هنڌن تي هاڻي رهيو
ويو، هنڌين ماڳين ساوا گاهه ڦٽا ۽ ڦولار ٿي ويا،
ڪڇو ٻهڪڻ لڳو.

هٺيلي هرڻي، خود سر اڪيلي نه ڪو چوڻ وارو
نه آڪڻ وارو، گور چري مست ٿي پئي. هڪ ڏينھ
گاهه ڪاٺي ڍٽو ڪري وڌيون اوڳرايون ڏيندي پاڻي
پيئڻ جي ارادي سان ٽينگ ٿيا ڏيندي هڪ هاڻي ۽ جي
ڍوري تي پهتي هاڻي لهي ويو هو. پريرو ڍوري
پاڻي سج جي ڪرڻن تي پگهريل چاندي ۽ وانگر جرڪ

رهيو هو. صاف ۽ جرڪندڙ پاڻي ڏسي هنيليءَ جي آڇ
اڃا تيز ٿيڻ لڳي.

اڃا هرڻي پير پير ۾ ڪڙندي پٺاڻيءَ طرف وڌڻ
لڳي، پر رستي تي ڏهن هئي، جيئن اڳتي وڌندي وئي
تيئن وئي ڏهن ۾ ڦاسندي هن جون سنهڙيون ۽ نازڪ
ڏنگون ڏهن جي لڳ ۾ اچي ويون. گهڻو ئي ويڃاريءَ
پاڻ ڇڏائڻ جي ڪوشش ڪئي پر وئي وٽر ڦاسندي.
بي ڪا واھ نه ڏسي وئي پيڪون ۽ دانهون ڪيائين.
هنيليءَ جي سڏن ۽ ڪوڪن تي جهنگ جا جانور ۽
پکي ڀرندا سڀ اچي گڏ ٿيا، پر ڪنهن جي به دل ۾
هن هنيلي هرڻيءَ لاءِ ڪا ٻاجهه ۽ همدردي ڪانه
هئي. هوءَ نماڻا ٺيڻ ڪئي هرڻ ڪي نظرن تي نظرن
۾ منهنون ۽ نيزاريون ڪري ٻاجهه لئه ٻاڏائيندي رهي.
پر ڪنهن کي به شس ڪو قياس نه پئي آيو.

... چرڙ ۽ ڀولڙي جيس ”ميائون ميائون چرڙ...

چرڙ ماڻي هنيلي اهو ڏينهن ياد ڪر جنهن ڏينهن
تو اسان کي بي مهتو موٽائي سڄي برادريءَ جي
بي عزتي ڪئي هئي ۽ چيو هو ”.....“ ”مان اڪيلي
ٻلي آهيان.“

ڀولڙي ۽ مور جا الفاظ ٻڌي، شرم ۾ ٻڏي وئي
۽ ڪنڌ ڪٽي هيٺ ڪيائين، وٽس ڪوبه جواب نه
ڪونه هو.

هنيلي جي مجبوري ۽ شرمساري ڏسي، سڀني کي
هن جي حال تي رحم اچي ويو ۽ سڀني گڏجي سندس
جان بچائڻ لاءِ مدد ڪرڻ جو فيصلو ڪيو.
پولڙو ڊوڙندو ويو ۽ نورل هاريءَ جي ٻار تان
هڪ ڊگهي واڍ کڻي آيو. اٺي ئي ٻار جي ڀرسان نورل
هاريءَ جو گڏهه پئي چريو پولڙي گڏهه کي چيو
”چرڙ.... چرڙ.... ادا گڏهه! تون گهريلو جانور آهين
۽ اسان جنهگلي جانور پر آهيون ته ساڳي برادري جا
مهرباني ڪري اڄ اسان جي بچر هلي وڃي.“
گڏهه ورائيو، ”هين.... هين.... ادا حڪم ڪر
مان حاضر آهيان.“

پئي ڄڻا واڍ سميت ڊوڙندا ڊوري تي پهتا جتي
حشام پکين ۽ جانورن جا اچي مڙيا هئا ۽ هنيلي وڃي
ڪنڌڙو هيٺ ڪيون ڏيڻ ۾ ڦاٽي پئي هئي،
سور واڍ جو هڪ ڇيڙو چنهنڊ ۾ کڻي اڏاڻو ۽
وڃي هنيليءَ جي مضبوط منگن ۾ ٻڌائين. واڍ جو ٻيو
ڇيڙو گڏهه جي چاٽيءَ ۾ ٻڌو ويو. گڏهه زور سان
واڍ کي ڇڪڻ لڳو ٻيءَ ساعت ۾ هنيلي هرڻي واڍ
سان گڏ ڇڪجي اچي سڪيءَ تي پهتي.
سڀني جانورن ۽ پکين جي چهر تي خوشيءَ جي
لهر ڊوڙي آئي پکين هر ڪڙڪائي ۽ جانورن ڪن
ڪڙڪائي تارڙيون وڇايون ۽ خوشيءَ مان وڻي
نورا هنيان.

هنيلي هرڻي نماڻا ٺوڻ ڪڍي خاموشي سان سڀني
جو ٿورو پئي مڃيو پر سندس زبان مان اڪر نه پئي
نڪتو. هن جي سهڻين اکين ۾ ننڍڙا ننڍڙا لڙڪ
چمڪي رهيا هئا.

اڄ اها هنيلي نه پر نماڻي هرڻي هئي، ۽ سڀني
محسوس ڪيو ته سندس هٿ پاڻيءَ جي ڀوري ۾
۾ لڙهي ويو هو.

هاڻي سڀ کيس نماڻي هرڻي جي نالي سان ڪوٺيندا
آهن، ۽ هو پنهنجي برادريءَ سان گڏ پيار ۽
محبت سان گذاريندي آهي ۽ سڀ کيس ڏاڍو پيارو
گهرندا آهن.

غدار ڏيڏر

هڪ ننڍڙي ڳوٺ جي ٻاهران هڪڙو ننڍڙو تلاءُ
 هوندو هو. ان تلاءُ ۾ ننڍا وڏا ڪيترائي ڏيڏر رهندا
 هئا. انهن ڏيڏرن ۾ هڪ وڏو ڪارو ڏيڏر به رهندو
 هو. هو هر وقت ننڍڙن ڏيڏرن تي رعب وجهڻ لاءِ

انهن کي ڏاڀيندو ۽ دڙڪا ڏيندو هو. هن جي انهيءَ سخت طبيعت جي ڪري جڏهن هڪا ٻوڙها، وڏڙا ڏيڏر هدايت ڪندا هئا ته هو چڙي پوندو هو ۽ پنهنجي وڏڙن جي هدايت تي عمل ڪرڻ بجاءِ انهن جون چڙون ڪندو هو، وڏا ڏينگ ٿيا ڏيندو ۽ نان نان ڪندو تلاءَ ۾ هليو ويندو هو.

هڪ ڏينهن انهيءَ ڪاري ڏيڏر جي دل ۾ خواهش پيدا ٿي ته ”جيڪر زمين جو سير ڪجي“، سارو ڏينهن ۽ ساري رات تلاءَ جي ساڳئي ماحول ۾ بيزار ٿي پيو آهيان، ڇو ته سڪي ۽ جو سير ڪري هئا بدلائجي“ هن پنهنجي منهن ٻڌيو.

اهو خيال ڪري ڪاري ڏيڏر هڪ وڏو ڏينگ ڏٺو ۽ تلاءَ کان ٻاهر ڪنڌيءَ تي اچي ڪريو ۽ پوءِ هڪ ٻئي پٺيان وڏا ٿيا ڏيندو زمين جو سير ڪرڻ لاءِ روانو ٿيو. هلندو هلندو هو ڪافي اڳتي نڪري آيو. هاڻي هو پنڌ ڪري ٿڪجي پيو هو. هوٺي نظر ڪري ڏٺائين، تلاءَ ڪافي هوٺي رهجي ويو هو.

سوچيائين: ”آرام ڪري ٿورو ٽڪ پڇجي، ... تازو توانو ٿي پوءِ تو تلاءَ ڏي وڃان...“
 اهو سوچي هو هڪ ٻوڙي جي پاڙ ۾ ڇانوري ۾ ٿي ويٺو ۽ اڪيون هوٺي آرام ڪرڻ لڳو.
 هن جي اڃا به اڪ ٿي لڳي ته هن هڪ وڏو

ڦوڪٽ جو آواز ٻڌو... هو ڏاڍو گھڙرائجي ويو،
هن محسوس ڪيو ته چن ڪو وڏو طوفان آيو هجي.
اڃا هو اڪيون کولي ڏسي ته مارڪ ڪارو نانگ
ڳاڙهيون اڪيون ڦوٽاريو کيس ڪاٺ لاه تيار ٿيو هو.
هن پنهنجو موت اڪين سان ڏٺو، پر هو وڏو چالاڪ
هو. هن جلدي پنهنجي سر جي بچائڻ جي ترڪيب
سوچي ورتي، ۽ ٻانهون ٻڌي نماڻائي سان نيزاري
ڪندي نانگ سان مخاطب ٿيو.

”رحم... سرڪار رحم... مان ته توهان جو
پراڻو نيازمنڊ ۽ نوڪر آهيان ۽ هميشه اوهان جي
آل ۽ اولاد جو دعاگو رهندو آهيان، خدمت گذار ڪي
نٿا سڃاڻو؟...“

ڪاري نانگ ڪي، هن جي بي وقتي گفتگو ٻڌي
ڏاڍي ڪاوڙ لڳي ۽ چڙپيندي چيائينس:

”ان تنهنجي ڪابه بڪواس ٻڌڻ لاءِ تيار ڪونه
آهيان بس تون موت لاءِ تيار ٿي وڃ.“

”قبلا مان ته... حاضر آهيان... پر هڪ عرض...
ڪرڻ ٿو گهران، جيڪڏهن... اجازت ڏيو ته عرض
ڪريان... پوءِ اوهان مرضي جا مختار آهيو...“
هن ڏڪندي ڏڪندي عرض ڪيو:

نانگ پنهنجي زبان مرڪائيندي ۽ ڳاڙهيون اڪيون
ڦيرائيندي چيو:

”چئڻ چاڻو چوڻ چاهين...؟“

ڏيڏر چيو: ”سرڪار مان هڪڙو ڏيڏرڙو توهان جي قوت لاءِ ڪهڙي مدد ڪندس.... مان اوهان کي پنهنجي تلاءَ تي وٺي ٿو هلان، اتي اڪيچار ڏيڏر آهن.... اوهان مون مسڪين جي مهماني قبول ڪريو... ۽ مزي سان هلي قسمن قسمن، سڻا ڏيڏر ڪائي، پنهنجي زندگيءَ جا ڪجهه ڏينهن مزي سان گذاري مون کي دعا ڪريو....“

ڪاري نانگ ٿورو سوچيو، هن جي ڳالهه سمجهه ۾ آيس، مرڪي پيو ۽ پنهنجي ڦڻ مسائي ڏيڏر جي اٿي پنهنجي ٻچ سان ٺپيري کيس شاباس ڏيندي چيائين: ”تون ته ڪو دانشور ڏيڏر آهين، اڄ کان پوءِ تون مان پڪ مت يار آهيو.“

ڪارو ڏيڏر پنهنجي سياڻپ تي ڏاڍو خوش ٿيو، دل ٺي دل ۾ مرڪڻ لڳو ۽ ٺينگڙا ڏيندو اڳ ۾ هٿ لڳو ۽ نانگ ان جي پٺيان پيٽو ٺاهيندو هٿ لڳو ۽ ٻئي تلاءَ طرف روانا ٿيا.

ٿوري دير کان پوءِ ٻئي جڻا تلاءَ جي ويجهو اچي پهتا، ڏيڏر اشارو ڪري نانگ کي پري کان تلاءَ ڏيکاريو. نانگ پري کان تلاءَ ڏٺو ۽ ننڍڙن وڏن ڏيڏرن جي ٿان... ٿان... جا آواز به فضا ۾ گونجندي هئا کيس تسلي ٿي وئي. نانگ وري به پنهنجي وفادار غلام جي هٿ ٺپيري... ڏيڏر پوءِ کانئس موڪلايو. نانگ هڪ وڏي ۽ گهائي وڻ تي وڃي آرامي ٿيو.

ڏيڏر ڏيندو ٿلاءِ ۾ آيو ۽ ٿلاءِ جي ٺڌي پاڻيءَ
۾ تري پنهنجو ٿڪ لاهڻ لڳو. ڪارو ڏيڏر اڄ ڏاڍو
خوش هو ڪيس پنهنجي چالاڪي ۽ سياڻپ تي ڏاڍي
خوشي هئي. ترندي ترندي هو ڪيت به جهونگاري رهيو
هو. ٿلاءِ جا سڀ ساٿي ڪاري ڏيڏر جي غير معمولي
خوشي ڏسي ڪانئس پڇڻ لڳا.
”ڇو ڀلا تون اڄ ڏاڍو خوش ٿو نظر اچين، خبر
ته آهي؟“

ڪاري ڏيڏر ٺهڪڙا ڏيندي ورائيو:
مان اڄ سڪيءَ جو سير ڪري آيو آهيان، تنهن
ڪري ڏاڍو خوش آهيان.“
ڪارو نانگ هاڻي هميشه جي لاءِ ٿلاءِ جي ڀرسان
هڪ گهائي وٺڻ ۾ رهن لڳو. هو رات جي اونداهيءَ
۾ وٺ تان لهي ايندو هو ۽ ٿلاءِ جي ڪناري ڪنهن
گهائي پوڙي ۾ لڪي سڀ ماري ويهي رهندو هو ۽
هڪ ٻه ڏيڏر يا ڏيڏريون گڙڪائي پنهنجو پيٽ ڀري،
اوڳرايون ڏيندو، زبان مرڪائيندو وري پنهنجي وٺان
تي وڃي آراسي ٿيندو هو. ڏينهن جو سارو ڏينهن نانگ
پنهنجي آستان تي مزي سان ننڊ ڪندي گذاريندو هو.
سندس چاڙتو غدار ڏيڏر پنهنجي ساٿين کان اک بچائي،
چوري ۽ چوري ۽ نانگ مان ملي ڪيس ٿلاءِ ۾ رهندڙ
ڏيڏرجون خبرون ۽ تاثرات وڃي ٻڌائي ايندو هو.
هاڻي روز بروز، هوريان هوريان ڏيڏر ڪٽڻ لڳا ۽

تلاءَ خالي ٿيڻ لڳو. ويچارڻ ڏيڏرن پنهنجي گهٽجندڙ
 تعداد تي گهڻو ئي منهن مٿو پٽيو پر، ڪجهه ڪين
 وريو. ڏيڏر ڪٽندا رهيا، نانگ جو پپ ڀربو رهيو، ۽
 غدار ڏيڏر پنهنجي قوم مارائي، شاباس تي مٿو ڪوڙائي
 پنهنجي قوم مارائي ڪلندو ۽ ڪڇيون هڻندو رهيو.
 آخر هڪڙو ڏينهن اهڙو به آيو جو سارو تلاءَ
 ڏيڏرن کان خالي ٿي ويو ۽ بس باقي هڪڙو غدار
 ڏيڏر وڃي بچيو. رات جو معمول مطابق نانگ وڻ
 تان لٿو ۽ سڌو تلاءَ جي ڪناري تي آيو. خوشامدي
 ڏيڏر جو پنهنجي آقا کي ايندو ڏٺو ته ڊوڙي وڃي
 معمول مطابق ان جو استقبال ڪندي نوڙي سلام ڪيائين.
 نانگ چيو ”ڏيڏر خان ڪر خبر ڪهڙو احوال
 آهي.....؟“

”سرڪار اوهان جون دعائون آهن، اوهان جي راج
 ۾ اسان جو سٺو وقت ٿيو گذري“ ڏيڏر خوشامد
 ڪندي ورائيو.

”سارو ڏينهن بڪ ڪاڻي اٿم آهي ڪو شڪار؟“
 نانگ پنهنجو مطلب بيان ڪندي چيو.
 ”پر سائين ساري تلاءَ جا سڀ ڏيڏر ته اوهان جو...
 ڪاڇ ٿي ويا“ ڏيڏر خوف زده ٿيندي ورائيو.
 ”پر هاڻي بڪ جي باهه ته وسائي آهي... پيٽ ته
 ڀرڻو آهي... تون ئي تيار ٿي... اڄ تنهنجو گوشت
 ڪاڻن تي دل ٿي چوي... ڏاڍو لذت ۽ مزيدار هوندو“

نانگ زبان مرڪائيندي چيو.

”پر سائين! مان ته اوهان جو وفادار غلام آهيان.“
ڏيڏر ليلائيندي چيو.

”پوءِ ڇا ٿي پيو...؟“ نانگ بيقرار ٿيندي چيو.
”سائين! پنهنجي فرمانبردار غلام تي رحم ڪريو...
رحم ڪريو سرڪار...!“ ڏيڏر نيزاري ڪندي چيو.
”تون پنهنجي قوم جو ويري آهين... قوم جو دشمن
ڪنهن سان به سچو ناهي ٿيندو توکي ان جي سزا
ضرور ملندي.“

ائين چئي نانگ پنهنجو وڏو وات ڦاڙي ڏيڏر کي
ڇڪ وڌو.

ٿان... ٿان... ڏيڏر جو آواز فضا ۾ ڦهلجي هميشه
لاءِ خاموش ٿي ويو. غدار ڏيڏر کي هضم ڪري
نانگ ڳاڙهيون اڪيون مچڪائيندو ۽ زبان مرڪائيندو
تلاءِ واري جوءِ ڇڏي وري ڪنهن ٻئي قوم جي غدار
جي تلاش ۾ راهي ٿيو.

ايمانداري

جڏهن کان ڊاڪٽر جمال صاحب اسان جي ڪاليج
جو پرنسپال ٿي آيو آهي تڏهن کان اسان جي ڪاليج
جو مقدر ٿي بدليجي ويو آهي. ڊاڪٽر صاحب هڪ
محنتي ۽ ايماندار پرنسپال آهي، اچڻ سان هن پنهنجو

سمورو توجهه ڪاليج جي بگڙيل حالت کي سڌارڻ جي طرف ڏنو آهي.

پهرين ڏينهن ئي ڊاڪٽر صاحب ڪاليج جي آڊيٽوريئم ۾ استادن ۽ شاگردن جي گڏيل ميٽنگ ڪوٺائي ۽ سڀني کي مخاطب ٿيندي چيو:

منهنجا عزيز استادو ۽ شاگردو! گذارش هيءَ ڪرڻي اٿم ته ڪاليج اسان جو گهر آهي ۽ اسان سڀ هڪ گهر جا ڀاتي، اسان جو فرض آهي ته اسان پنهنجي گهر جي حفاظت ڪريون، ۽ ان کي سنوارڻ ۽ سينگارڻ جي هر ممڪن ڪوشش ڪريون.

— مان هن ڪاليج کي هڪ مثالي ڪاليج بنائڻ جو سندر سڀني پنهنجي ذهن جي اسڪرين تي سڃاڻي کڻي آيو آهيان. پر اهو سڀني تڏهن ئي ساڀيان جو روپ ماڻيندو جڏهن اوهان سڀئي منهنجا ٻانهن ٻيلي ٿي منهنجي مدد ڪندا. مون کي پڪ آهي ته اوهان سڀ ساڻي مون کي پنهنجي ساٿ ۽ سهڪار سان نوازيندا.

پرنسپال جي انهيءَ تقرير سڀني تي ڏاڍو اثر ڪيو. استادن ۽ شاگردن جي ڪجهه نمائندن به ڳالهائيو ۽ پرنسپال صاحب کي پنهنجي مڪمل ساٿ جو يقين ڏياريو. انهيءَ ڏينهن کان پوءِ اسان جي ڪاليج ۾ روز بروز نت نئون تبديليون ظاهر ٿيڻ لڳيون.

ٻئي ڏينهن تي پرنسپال هڪ ليٽر ڪليڊ نوٽيس
 پورڊ تي لڳايو جنهن ۾ سوري عملي ۽ شاگردن کي
 صفائي جو هفتو ملهائڻ لاءِ چيو ويو هو. انهيءَ ليٽر
 جي نتيجي ۾ هر روز پويان ٻه پيرڊ شاگرد ۽ استاد
 گڏجي، ڪاليج جي ڀتين تي لکيل مختلف سياسي نعرا
 ۽ پوسٽر ٻاهڻ ۾ مشغول ٿي ويندا هئاسين، اهڙيءَ
 طرح هفتي کن ۾ اسان جي ڪاليج جي ديوارون
 چمڪڻ لڳيون ۽ هڪ صاف سٺو ماحول مزو ڏيڻ لڳو
 پڙهائي جو سرشتو به بدلجي ويو. پرنسپال صاحب
 جي خاص توجهه جي ڪري باقائدهگيءَ مان ڪلاس
 هلائڻ لڳا ۽ ٿوري ئي وقت ۾ ڪلاسن جي حاضري به
 تمام سٺي ٿي ويئي.

انهيءَ تبديليءَ ڪجهه مهينن استادن کي ۽ شاگردن
 کي وقتي طور مونجهاري ۾ وڌو، پر پوءِ هو حالتن
 کي سمجهي ويا ۽ جلد ئي پنهنجي ڪم ۾ مصروف
 ٿي ويا. ڊاڪٽر صاحب جي انتظامي صلاحيتن سبب
 ڪاليج ۾ ٻاهرين ماڻهن جي مداخلت به ختم ٿي ويئي،
 ۽ ڪاليج جي ساڪ اهڙي بحال ٿي ويئي جو هوريان
 هوريان اسان جو ڪاليج ضلعي جي سٺن ڪاليجن ۾
 شمار ٿيڻ لڳو.

امتحان جو زمانو اچي ويو. ڊاڪٽر صاحب ڪاپيءَ
 جهڙي موذي مرض جي خلاف ڪات ڪهاڙا کڻي
 ميدان ۾ اچي ويو. پاڻ پنهنجي سر هلمندڙ امتحان جي

دوران بلاڪن ۾ راڻونڊ ڪندو رهندو هو.
پرنسپال صاحب جي سخت پاليسيءَ سبب ڪاپيءَ تي ڪافي ڪنٽرول ٿيو، جن سست شاگردن ڪاپيءَ جي آسري تي محنت ڪونه ڪئي هئي، اهي ڏاڍا پريشان ٿيا، پر محنتي شاگردن کي خوشي ٿي، ۽ کين يقين ٿيڻ لڳو ته کين سندن محنت جو ڦل ضرور نصيب ٿيندو.

پرنسپال صاحب جو پٽ نجيب به انٽر سائنس جو شاگرد هو. اهو به امتحان ۾ ويٺو پر پاليسيءَ سبب ان سان به ڪنهن قسم جي رعايت ڪانه ٿي. ڊاڪٽر صاحب جي انصاف سبب سڀني کي ڏندين آڱريون اچي ويون، جو سندس سخت پاليسيءَ کان سندس پٽ به بچي ڪونه سگهيو.

امتحان جو نتيجو ظاهر ٿيو، اخبارن ۾ جڏهن پرنسپال صاحب جي پٽ نجيب جي فرسٽ پوزيشن ۾ پاس ٿيڻ جي خبر تصويرن سان اخبار ۾ شايع ٿي تڏهن سڀني کي حيرت وچان پريشاني ٿي.

اُهي ڏينهن ڊاڪٽر جمال پرنسپال صاحب پنهنجي بنگلي تي هڪ عاليشان ڊنر جو بندوبست ڪيو، هن مانيءَ ۾ ڪاليج جا سائنس جا پڙهائيندڙ سڀ استاد شريڪ ٿيا.

پرنسپال صاحب، ماني کان اڳ سڀني استادن کي

مخاطب ٿيندي چيو ”دوستو مان اوهان جو نهايت
ٿورائتو آهيان جو اوهان فرض شناسي ۽ مان ڪم
ڪري منهنجو مان مٿاهون ڪيو آهي. جيڪڏهن اوهان
منهنجي تعاون سان نه نوازيو ها ته نجيب کي نمايان
ڪاميابي نصيب نه ٿئي ها.

سڀني استادن نمائني سان گردن جهڪائي گڏجي
چيو. ”اوهان جنهن ايمانداري ۽ سان قوم جي خدمت
ڪريو ٿا، انهي ۽ جي اڳيان اسان جي هن نئيڙي
خدمت جي ڪهڙي حيثيت آهي، محنت ته نجيب جي
هئي، اسان ته سندس پير مٿائي، گهر ڪيل سندس
ٿي پير رکيا، قبلًا اها ڪهڙي وڏي گهالهه آهي.“
پرنسپال موٽ ۾ سرڪندي چيو ”مان ته قوم جي
اچڙن جو خدام آهيان ۽ انشاءَ الله سموري حياتي
ايمانداري ۽ سان قوم جي خدمت ڪندو رهندو.“
انهي ۽ وقت پرنسپال صاحب جي پيشاني ۽ مان
ايمانداري ۽ جو نور چمڪي رهيو هو.

ڪارو چنڊ

شام چنڊ بيهندو، سڀاڻي عيد ٿيندي، هر ڪو خوشيءَ
۾ بهگي ٿو، سڀڪو پنهنجي وٽ ۽ وس آهر پنهنجي
ٻارڙن جي خوشيءَ لاءِ عيد جي خريداريءَ ۾ مشغول آهي.

سوڊو رلندو پڻ ڪندو بازار ۾ اچي نڪتو. بازار ۾ خريدارن جي ڏاڍي رش هئي، ننڍڙا ٻار پنهنجي عزيزن سان گڏ خوش خوش خريداري ڪري رهيا هئا. سوڊي پنهنجي ڪپڙن ڏي نهاريو جيڪي ميرا ۽ هند هنڌ کان ڦاٽل هئا. ڦاٽل چولي مان هن پنهنجو ڪارو ڪلونو بدن ڏٺو. هن وري پنهنجي اگهاڙن پيرن ڏي نظر ڪئي، ۽ سامهون دڪان تي شوڪيس ۾ رکيل رنگ برنگي بوت ڏسي سندس دل هرڪڻ لڳي هو سري شوڪيس جي پٺيان ويو، هڪ بوت ڏي پنهنجي ننڍڙي آگر ڪٽي دوڪان واري کان هڻڻ لڳو. ”ڪاڪا هي بوت گهڻي؟“ دڪان واري ڪرڙيون اکيون ڪري چڙب ڏيندي چيس: هل چورا.....“

سوڊو مايوس ٿي اڳتي وڌي ويو ۽ سندس ننڍڙي دل جي ٽڙڪن تيز ٿي ويئي، هو ٿورو اڳتي هليو ته پريان پنهنجي پاڙيسري چوڪري اسلم کي ڏٺائين، جيڪو پنهنجي پيءُ سان گڏ اچي رهيو هو، ۽ سندس انهي هٿن ۾ عيد لاه خريد ڪيل سامان سان مشيل پلاسٽڪ جون گهوڙيون هيون، ڪپڙا... ڪپڙا هو بوت... انگريزي ٽوپلو، سوڊي جي اکين ۾ حسرت جا موتي گهڙهن جي صورت ۾ تري آيا.

بي خيالي ۽ سوڊي جي پنهنجي ڪيسي ۾ هليو

ويو. جڏهن هٺ ڪلياڻين ته سندس هٺ ۾ هڪ مٽيءَ جو گليلو ۽ ٻي ڪوئي پاڻي هئي. اها ڪوئي پاڻي هن ڪجهه ڏينهن اڳ رستي، تان لڏي هئي. پاڻي ڏسي سندس دل بال وانگر ٽپا ڏيڻ لڳي هئي ۽ پاڻ کي خوشيءَ جي ٻيڻگهه ۾ لڏندو محسوس ڪيو هئائين هن سارو ڏينهن مهٽي مهٽي ڪاري پاڻيءَ کي اڇو ڪيو هو، ۽ شام جو جڏهن اها پاڻي ڪوڙل ڇولن واري ڪي ڏني هئائين ۽ نماڻو منهن ڪري، ننڍڙو هٺ ڊگهيڙي ڪاٺس ڇولا گهريا هئا. تڏهن ڪوڙل ڇولن واري ڪوڙو منهن ڪري چڙب ڪپندي، پاڻولي اڇلائي ڏني هئس، پر وري به هن اها ڪوئي پاڻولي پنهنجي ملڪيت ۽ ميراث سمجهي ساھ سان سانڍي رکي ته من نه من هلي پوي. پر اڄ ڏينهن تائين اها پاڻولي ڪونه هلي هئي.

سوڍي گليلي ۽ پاڻي ڪي غور سان ڏٺو ۽ وري ڪيسي ۾ رکي، الاڻي ڇا سوچي وٺي ڊوڙ پاتائين ۽ ڊوڙندو ڊوڙندو اچي گهر پهتو.

سوڍي جي ماءُ سوني پنهنجي پراڻي ڪوٺڙيءَ جي اڳيان منهن جي هيٺان ويٺي پراڻن لٽڙن کي ڏريو ۽ چٽيون هنيون.

ماءُ کي ڏسي سوڍي جي اکين جا بند ٽٽي پيا ۽ سندس چنجهڙيون اکيون سانوڻ جي مينهن وانگر وڻ لڳيون، ۽ سڌڪا ڀريندي ماءُ کي چيائين:

”امڙ! عيد جا ڪپڙا بون اسان! ٽوپي،
 امان! امان! اسلم ته ڪوڙ سارا سامان خريد ڪيا آهن“
 ماءُ پنهنجي هٿڪڙي ۽ پياري پٽ جا انگل ٻڌي،
 حسرت ۽ مايوسيءَ جي ڀرپٽ ۾ پٽڪڻ لڳي. سندس
 آنڊا منهن اچڻ لڳا، وٽس ڪوبه جواب ڪونه هو.
 جيڪو پٽ کي پرچائڻ ۽ ڀريائڻ لاءِ ڏئي. هن پٽ
 کي چڪي چاتي ۽ سان لاٿو، سندس اکين مان لڙڪ
 لارون ڪري، وهڻ لڳا. مجبور ماستا سڏڪا روڪيندي
 سرف ايترو چيو: ”ڪوڙ پٽ! ڪوڙ.“

ايتري ۾ سوڍي جي ڀيڻ سدوري به اچي سهڙي،
 ماءُ کي سڏڪندو ڏسي هن کي به پنهنجون عيد جون
 شيون ياد پيون ۽ ويچارو منهن ڪري ماءُ کي ليلائي
 چوڻ لڳي:

”امڙ! مون کي به هوتي وٺي ڏي جوڙيون وٺي
 ڏي او مٺڙي امڙ! سرخي وٺي ڏي“

ماءُ جو ساهه منجهڻ لڳو، کيس سمجهه ۾ نه پئي
 آيو ته هوءَ پنهنجي اهم ٻارڙن کي ڪهڙو دلاسو
 ڏي ۽ پنهنجي مجبوري ڪيئن سمجهائي.

ڏکوبل ماءُ کي هڪ گالهه ياد اچي ويئي ۽
 سندس سوچ ۾ هڪ اميد جو ڪرڻو اڀري آيو. هوءَ
 سرهي ٿي ۽ پنهنجي يتيم ٻچڙن کي پاڪر ۾ ڀريندي چيو.
 ”ماڻ ڪريو نه روئو، سيٺ رحيم جن ڏي ٿا

هلون، حاجي صاحب جن فطرانو ورهائيندا آهن، اتان ضرور ڪجهه نه ڪجهه ملي ويندو.

سوني اٺي ڪڙي ٿي، مٿي رکيل ڦاٽل ۽ پراڻي رٺي کي ٺيڪ ڪيائين ۽ پارڙن سان گڏ سيٺ صاحب جي گهر رواني ٿي. گهر اري ڪونه هو، ۽ هو اتي جلدي پهچي ويا.

سينياڻي نون نوٽن جون ٿيلهيون ۽ چاڪنڊڙ سڪن جو دير اڳيان رکيو فطرانو ورهائي رهى هئي.

سوني ۽ هپڪندي چيو ”حاجياڻي... ٻن يٽير پارڙن سان آئي آهيان... پنهنجي ٻچن جو صدقو... منهنجي ٻچڙن کي به عيد ڪراو.“

سينياڻي ۽ جي نرڙ ۾ نفرت جا گهنج پئجي ويا ۽ ڪاوڙ مان جهٽائين:

”اڃا ٽيون ڪونه هٽي چا...؟“

سوني ۽ جون لونڊڙيون وڃڻ لڳيون، هن پاڻ کي شرم جي پگهر ۾ پسندي محسوس ڪيو.

سينياڻي نوٽن جي ٺهيءَ مان ست ٽٽي ۽ ڪڙڪا رپئي رپئي جا نوٽ ڪڍي سونيءَ جي هٿ تي رکيا ۽ ريزگاريءَ جي دير مان ٻه آڏيون ڪٽي هڪ هڪ ڪري معصوم سويدي ۽ سدوريءَ جي ترين تي رکيون. سونيءَ جي ذهن ۾ بوٽ... ڪپڙا... چوڙيون... ڦڙڻ لڳا ۽ سندس مٿو ڇڪرائڻ لڳو. هن دل ٻڌي هپڪندي... هپڪندي وري سينياڻيءَ کي چيو:

”.... حاجياڻي.... عيد ته.... ڪانه ٿيندي....“

سيناڻي ۽ جو پارو چڙهي ويو. منهن سڄي ويس ۽
ڪاوڙ مان گجندي چيائين:

سوني ڏٺو ڪنو نه ڪر.... مون ڪو عيد ڪرائڻ
جو ٺيڪو ته نه ڪنيو آهي. چڱائي برباد گناهه نازل.“
سيناڻي ۽ جا لفظ سوني ۽ ڪي هٿوڙو بڻجي مغز ۾
لڳا. هن پاڻ ڪي زرين ۾ لهندي محسوس ڪيو، ۽
۽ ڳورن پيرن ڪي گهليندي واپس موٽي، مايوس مامتا
جا مجبور ٻارڙا، هڪ ٻئي ڏي ڏسندا مرجهايل مرڪ
مرڪندا ماءُ جي پٺيان هلڻ لڳا.

رات جو چنڊ بيٺو، سڀني ڏٺو ته اهو مسجد جي
ڊگهي مناري جي مٿان آسمان ۾ چمڪي رهيو هو، پر
سوني ۽ سويدي ۽ سدوري ۽ وارن مايوس اڪيون کڻي
مٿي نهاريو ته چنڊ ڪارو هو.

ڳاڙهو ڀت

ٿر تان لٿي کين اڄ ٿيون ڏينهن ٿيو آهي. ٿر ڀان
 جو هي ننڍڙو ڪٽنب ٿر جي ڏڪر کان ڏڙجي،
 ٻڪ جي راڪاس کان جان بچائڻ جو ارادو ڪري،
 پنهنجي ڏهري گڏهڙي تي پنهنجو لڏو پلائي آچر بهار
 جي ڳوٺ کان آباد سنڌ جي طرف روانو ٿيو.
 هونءَ ته راوت جي دل ته پئي چيو ته ڪو اباڻا
 ڪڪڙا ڇڏي بهي گهر ۽ درٻار تي بنا ڪنهن ايل آسري

جي نڪري، پر جڏهن آچر پبلار جو سمورو ڳوٺ
 هڪ هڪ ۾ ۾ گهر ڪري لڏي ويو تڏهن روپان
 ۾ راوت کي به الڪي اچي ورايو. سندن گندي ۾
 جيڪي ٻاجهر جا داڻا هئا سي به هڪ هڪ ٿي پورا
 ٿي ويا.

رمل ۽ رکپال صبح جو بڪاري ٻيٽ پٽن تي،
 نڪري ويندا هئا ۽ سڪل ڪرڙن ۾ چارن مان ڪي
 سڙيل ڏيڻا ۽ ٻيرون تلاش ڪري پنهنجي خالي ٻيٽ
 کي اڻپورو آڻت ڏيڻ جي ڪوشش ڪندا هئا. اڄ هو
 ٻيئي ڪچڙي منجهند تائين ڪافي پري تائين رليا، پر
 کين هڪ اڌ ڏيڻو نه ڪان سواءِ ڪجهه به نه مليو.
 ٻئي معصوم ٻارڙا نراس ۽ نااميد ٿي بڪارا ٿي بڪارا
 پنهنجي جهوپڙي ۾ ڏي موٽي آيا.

ماڻن چچ ۾ ٻاجهريءَ جو آخري هڪ ڪلي رڀ
 رڌڻ جون تياريون ڪري رهي هئي. ٻارڙا سندس ڀر
 ۾ اچي نماڻو منهن ڪري ويهي رهيا. روپان ٻاجهري
 صاف ڪري راوت جو انتظار ڪرڻ لڳي، جيڪو
 هاڻي جي ڪلي کڻي ڀر واري ڪنهن ڳوٺ مان پاڻي
 آڻڻ لاءِ ويل هو. ڀلا هاڻي ڪان سواءِ رڀ رڌجي
 به ڪيئن! ٻارڙا سوال ڪرڻ سان ماءُ جو منهن ٽڪڻ
 لڳا، پر روپان وٽ ڪو جواب هجي ته ٻچن کي ڏي،
 اهڙي ۾ ڪڙم تي ڪڙڪو ٿيو ۽ ٻيئي نماڻا ٿيڻ
 کڻي ڳليءَ طرف ٽڪڻ لڳا.

راوت پاڻيءَ جي ڪلي آڻي روپان ۽ ٻارڙن اڳيان
لاهي رکي.

”سارو تر جاچيم پر ڪٿي به پاڻي ڪونه مليو،
سڀ گهٽ خالي ٿي ويا آهن. مجبور ٿي ڪارڻ ڏوري
مان ڪلي پري آيو آهيان.“

راوت ڪلي رکندي چيو.

روپان ڪنهن جواب ڏيڻ کان سواءِ ڪليءَ جي
منهن کي ويڙهيل رسي کولي، بدبوءِ جو هڪ جهونو
ڪليءَ مان نڪري سندس نڪ ۾ وڃي لڳو ۽ روپان
نڪ گهنجائي منهن ٻئي پاسي ڪري ڇڏيو. هن اڻي
ڪلي پگڙ ڪينگر ۾ اوتي، چؤ طرف هلڪي بدبوءِ
ڦهلائي وئي پر رسيءَ ۽ رکڀال جي خشڪ ڇيڙن تي
هلڪي اداس مرڪ تري آئي، جن سندن باپي هنن لاءِ
مولوي معاذ جي ٿاڌل شربت جا شيشا آندا هجن.

روپان ڊيگريءَ جي مٿان پنهنجي پوتيءَ جو پلاند
رکي، ڪينگر مان پاڻيءَ جي ڪپي پري پوتيءَ مٿان
هرئي، پاڻي ڇائي، ڊيگري ڪٿي باهه ٿي رکي. ٿوري
ڏير ۾ پاڻي ٽپڪن لڳو، ٽپڪندڙ پاڻيءَ ۾ روپان
هاجهريءَ جو هڪ وجهي ڊيگري تي ڍڪڻ رکي
چلمه تان اٿي ويئي ۽ ٻارڙا هاجهريءَ جي رب تيار
ٿيڻ جي اوسيٽري ۾ اتي هٿ تي ٿي هلڻي ساري
ويهي رهيا.

روپان انهي جهوپڙيءَ کي ڏنل ڪنديءَ مان

سڪن ٻين جي مٿ ڇني، پر پرو بيشل گڏهه جي اڳيان
اچي، بڪايل گڏهه خالي پيٽ کي آٿت ڏيڻ لاءِ سڪل
ڊپ ڇپاڙي، هانءُ جهل ڪرڻ لڳو.

روپان اندر آئي راوت تڏي تي اوندهه ۾ اڀا گوڏا
ڪيو انهن جي مٿان ورايل هٿن تي ڪاڏي رکيو ڪنهن
گهري سوچ ۾ ڪم هو. هوٽ مٿس جي ڀر ۾ اچي ويئي.
”هاڻي اسان ڪي به لڏي هلڻ گهرجي، بڪ تي
ڪيترو پلا اباڻا ڪڍ وٺندا.... بڪ جي پيشڻ وڃي
ٿي ٻچڙن جو ساهه پيئندي.... هاڻ تي نه سهي، ٻچن
تي قياس ڪر.... توکي اڃا اباڻن ڪڪن جي
لڳي آ....“

روپان سڀ ڪجهه بيزاري مان چوندي وئي.
”هاڻو! روپان مان هاڻ انهيءَ سوچ ۾ آهيان....
سڀاڻي صبح جو سوڀر، باڪ ڦٽي مهل اسان جو
لڏو روانو ٿيندو.... وري جي هوندي قسمت ته پنهنجا
ٻڪڙا ٽسبا، نه ته يا نصيب....“

راوت ٿڌو شوڪارو ڀريندي چيو.
”ٻئي ڏينهن صبح جو آچر پيلار جي ويران ڳوٺ
مان هڪ ننڍڙو قافلو پٺي رکي ۾ روانو ٿيو. روپان،
راوت، ٻه ٻارڙا ۽ گڏهه تي ميرڻ شاهه جي مڏي، ٻه
ڏنڊن ۽ ٽئين تڏي.“

هي ننڍڙو قافلو منزلون هڻندو اچي ميرپور خاص
پهتو. کين نه ڪو اوڀر ۽ اجهي لاءِ تنبو هو، ۽ نه

وري ڪا ٻڪن جي ستايل ويچاري راوت ۾ سگهه هئي جو وهي ڪاٺيون ڪڙا هئي هٿ ڪري ڪو اجهو اڏي. انهن مڙني سڀن جي ڪري راوت ڪنهن وڏي ڇانوري واري وٺ يا اوچي ديوار جي تلاش ۾ هو جتي سج جي ساڙيندڙ آس کان سندس ٻچن کي ڪي پل پناهه ملي سگهي.

هڪ وڏي بنگلي جي پٺ ۾ راوت اچي پنهنجو لڏو لاٿو. روپان آهستي آهستي ڪري پنهنجو سامان ٺاهڻ لڳي، ٿوري دير ۾ ٻٽن ماڻهن سان گڏ رعبدار چهري وارو شهيري همراه اچي پهتو.

توهان کي هتي ويهڻ جي ڪنهن اجازت ڏسي آهي؟“ هن رعبدار نموني ۾ راوت کي گهوريندي چيو. راوت ٻئي هٿ ٻڌندي ورائيو.

”بابا اسان مسافر ٿري آهيون ٻن ڏينهن کان پوءِ هليا وينداسون پنهنجي وات وٺيو.“

”نه بابا نه هي رئيس صاحب جو پلاٽ آهي، توهان کي هتان لڏو پئڻو پوندو.“

”سائين اسان هتي هميشه رهڻ ته نه آيا آهيون...“

”مون چيو ته هاڻي جو هاڻي، هتان هليا وڃو.“

رئيس صاحب جي ڪمدار اڪيون ڪرڙيون ڪندي سختيءَ سان چيو.

روپان ۽ راوت بي وسيءَ مان هڪ ٻئي ڏي نهارڻ لڳا، ۽ ٻئي ٻارڙا پنهنجي ٻيءَ ۽ ساءُ جو منهن ٽڪي

مجبوري ڏسڻ لڳا. راوت کي ٻي ڪا واھ نظر نہ

آئي ۽ هٿ ٻڌندي چيائين :

”حاضر بابا اسان هاڻي هليا وينداسين“

رئيس جو ڪمدار شهر وٺي پنهنجي فتح تي خوش ٿي
واپس وڃڻ لڳو ۽ سندس ساٿي به سندس پٺيان راهي ٿيا.
راوت، روپان ڏي ڏسندي چيو:

جڏهن اسان تي اسان جي پالڻهار کي ٿئي رحم
ڪونه ٿو اچي، ته پوءِ بنڊا ڇو ٻاجھ ڪن؟“
روپان پنهنجي خاوند جي لفظ ٻڌي، آسمان ڏي
نهار ڪري هڪ ڊگهو ٿڌو شوڪارو ڀريو، ۽ پنهنجي
لاٿل سامان سهيڙڻ لڳي.

رئيس جو ڪمدار ڪاوڙ سان ڪلهن تي رکيل
اجرڪ کي چنڊڪا ڏيندو، ڇڏي ڇڏي هٿ لڳو
۽ سندس چمچڙا سندس پٺيان وڃڻ لڳا، هڪ چمچڙي
ٿورو اڳتي وڃي ڪمدار سان ڪجهه ڳالهائيو ۽ وري
راوت جن ڏي موٽي آيو، ۽ روپان ڏي نهاري ساڻس
مخاطب ٿيو:

”چڱو ماڻي، توهان ڀلي ويٺا هجو، هن - تن ڏينهن
کان پوءِ هليا وڃجو... مون ڪمدار صاحب کي
سفارش ڪري اجازت ورتي آهي.“

روپان، راوت ڏي ڏٺو ۽ هلڪي اداس مرڪ پنهنجي
جي ويران مڪ تي تري آئي. زال مڙس ٿورائينون
اڪيون کڻي مڙسالي ڏي نهاريو ۽ دل ٿي دل ۽

خدا ترس ماڻهوءَ کي دعائون ڏيڻ لڳا ۽ وري پنهنجو پڪڙو اڏڻ ۾ مشغول ٿي ويا.

راوت بڪاري پيٽ ۽ ساهدار لاه پاروٿو ساروٿو هٿ ڪرڻ لاه شهر ڏي نڪري ويو. ٿوري دير کان پوءِ سوٺيو ته سندس جهول ۾ پاروٿي بچيل سڇيل مانسيءَ جا ٽڪر ۽ هندائي جون کاڌون هيون. هن جهول اچي تڏي تي لاٿو، هندائي جون کاڌون کڻي ڀرپرو ٻڌل گڏهه جي اڳيان اڇلايائين، گڏهه ڪنڌ ڏوٽي ٺٺ ٺٺ ڪري ڪنن سان تازي وڄائي، خوشيءَ جو اظهار ڪري مالڪ جو ٿورو مڇيو ۽ کاڌون کائڻ ۾ مصروف ٿي ويو.

رسمي ۽ رکپال تڏي تي ٽڙيل هڪڙيل مانسيءَ جي ٽڪرن سان بک جي باهه کي چنڊو هڻڻ جي ناڪام ڪوشش ڪرڻ لڳا.

سج لهڻ ٻڌڻ وارو هو، رکپال پنهنجي جهوپڙيءَ سان نڪتو، گهمندو گهمندو ميدان ٽپي آيو. پريان رئيس جي باغ ۾ وڏن ماڻهن جا ٻارڙا کيڏي رهيا هئا، ڪي ٻينگهه لڏي رهيا هئا ته ڪي وڏڙا ٻارڙا گسڪڻ تي گسڪي رهيا هئا. ننڍڙا ٻار هٿ هٿ ۾ ڏيئي لال ڦيري گل ڦيري ڪري رهيا هئا. رکپال جي دل ۾ خيال آيو ته هو به جيڪر گسڪڻ جي ڏاڪڻ تي چڙهي وڃي ۽ گسڪندو گسڪندو مٿان ڪاٺ

هڪ اچي زمين تي لهي. هو ٿورو اڳتي وڌيو پر وري الاڻي ڇا سوچي اتي ئي بيهي رهيو. پريان هڪ ريڙهي وارو سنڀوسا، چپس ۽ جهري دال وڪڻي رهيو هو. ٻارڙا قطار ڪيو شيون خريد ڪري رهيا هئا. رکپال ريڙهي تي رکيل تازن گرم گرم سنڀوسن ڏي نهاريو، ۽ سندس وات ۾ پاڻي لڙجي آيو. رکپال گيت ڏئي خشڪ نڙي آلي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي ۽ باغ مان نڪري روڊ تي اچي پهتو، اڃا اڳتي وڌي ويو. پريان رئيس صاحب جي وڏي اوطاق جو بنگلو غريبن جي ڪڪائن گهرن تي کلي رهيو هو.

رکپال اوطاق جون حدون ٽپي پرتي گذري ويو. اوطاق جي پريان رئيس صاحب جي ڪتن جو وڏو لائڊ لاهيل هو. گهمندو گهمندو رکپال لائڊ وٽ اچي نڪتو لائڊ ۾ رئيس صاحب جا شڪاري ڪتا ريشم جي جهان سان زنجيرن ۾ هڪ ٻئي کان وڌيڪا ٻڌل هئا. ڪتن جي اڳيان چست جي ڪينڊين ۾ تازا رڌل چانور کير ۾ مليل پيل هئا. ڪتن کير پت کائي ڍو ڪيو هو، ۽ ٽنگون ڊگهيون ڪيو اڪيون ٻوٽيو آرام ڪري رهيا هئا. ڪتن جي آڏو رکيل کير پت ڏسي رکپال جي بک جا گهي پئي. سوچيائين ”کير پت ڏاڍو مزيدار هوندو، ڏاڍو مڙو ايندو... پر رستي ۾ ته بڪاري آهي“

”چونہ ڀت ڪٿي وڃا... ۽ رملِيءَ سان گڏ ڪاوان...
 پر...“ چڻ ته رکپال ڪو فيصلو ڪري ورتو ۽
 هوريان هوريان لاند ۾ گهڙي آيو. نوڪر ڇاڪر هرٿي
 ٺهيل ڪوٺيءَ ۾ ڪچهرين ۾ مصروف هئا، ۽ ڪتا
 ننڊ ۾ پيا هئا.

رکپال ويجهي ٻڌل ڪٿي جي اڳيان رکيل ڪير
 ڀت جي گيندي ڪسڪائي ورتي ۽ هوريان
 هوريان پير پير ۾ ڪڻندو ٻاهر نڪرڻ لڳو، اوچتو
 سندس پير ڪڙهه ۾ وڇڙي پيو، ٿاهو آيس پر ڪرڻ
 کان بچائي ويو. ڪڙهي تي ڪتو سجاڳ ٿيو ۽
 رکپال تي الر ڪري زور سان پونڪڻ لڳو. ڪٿي
 جي پونڪڻ تي رئيس جو نوڪر ٻاهر نڪتو ۽ رکپال
 کي ڪڙهه کان ٽپندو ٺهي ورتائين.

رکپال ٻڌل جسم سان ڊوڙندو روڊ تي پهتو، پنهنجي
 نهار ڪيائين اوندهه ۾ کيس ڪجهه به نظر نه آيو.
 هو هر خطري کان آزاد ڊڪندو اچي پنهنجي جهوٻڙي
 ۾ پهتو.

”رملِي! او رملِي! ڏس مون تو لاه ڪير ڀت آندو
 آهي، اٿ ته ڪاٺون“ رکپال سڀ ڪجهه سهڪندي
 سهڪندي ٽڪڙ ۾ سڀ ڪجهه چئي ويو.

رملِي جيڪا ٿڪ ۽ بڪ سبب ٿڌي تي پنهنجي
 پيءُ جو ٻراڻو اجرڪ اوڍيو ستي پئي هئي. ڀائڙي جا

سڌ ٻڌي ٽپ ڏيئي اٿي ويئي ۽ کير پت جي گيندي
 ڏسي سندس اداس اکين ۾ خوشي جي چمڪ چمڪ ڪرڻ لڳي.
 رکپال کير پت وچ تي رکيو ٿي مس ته رڻس
 جي ڪتن جو راڳو ڊوڙندو جهوپڙي ۽ گهڙي آيو.
 هڪ زوردار ٿڌو رکپال جي گول مٿول سانوڙي
 منهن تي ٽڪاءُ ٿي ويو ۽ سندس نڪ مان رت جو
 ٿوهارو نڪري کير پت تي وڃي ڪريو. ٻي ۽ ساعت
 ۾ سمورو پت ڳاڙهو ٿي. رمل ۽ رکپال خوف
 کان سراپجي ويا. رمل ويچار ۽ کي ڪا ڳالهه سمجهه
 ۾ نه آئي، هو ۽ حراس وڃان ڪڏهن ڳاڙهي پت ڏي
 ته وري ڪڏهن رڻس جي نوڪر ڏي نهارڻ لڳي،
 جيڪو جلاد بڻيو مٿس بيٺو هو.

سوئچي تي راوت ۽ روپان جهوپڙي سان ٻاهر
 نڪري آيا. روپان ڊوڙي وڃي پت کي جهولي ۾
 ڪيو ۽ پنهنجي پراڻي ٻوتي سان رکپال جي نڪ مان
 وهندڙ رت کي صاف ڪرڻ لڳي. سندس اکين ۾
 اٽڪيل لڙڪ وهي پٽس جي ڳاڙهي چولي ۾ جذب
 ٿي ويا. راوت سيني ۾ سور جي سوت محسوس ڪئي،
 ڪنڌ مٿي ڪري آسمان ڏي نھاري اڪيون بند
 ڪري ڇڏيائين.

شهيد جو موت

اهو ڏينهن مون کي چڱي طرح ياد آهي، جنهن
 ڏينهن سرڪاري گاڏي نورل جي پيءُ جو لاش ڳوٺ
 کڻي آئي هئي. نورل انهيءَ ڏينهن ۾ رڙات ڪري رنو
 هو، روئي روئي سندس نڙي ويهجي ويئي ۽ اڪيون سڄي
 پيون هيون. سندس ماءُ ته اصل چري ٿي هئي هئي.
 نورل جو پيءُ فوج ۾ سپاهي هو، وطن جي سرحدن

جي حفاظت سندس ذمي هئي. هو ڪڏهن ڪڏهن عيد تي يا ڪن ٻين موڪل وارن ڏينهن تي ڳوٺ ۾ نظر ايندو هو، نه ته گهڻو ڪري نوڪريءَ تي گذاريندو هو. نورل سندس اڪيلو پٽ هو، هو پنهنجي پٽ نورل کي ڏاڍو پائيندو هو. هو ڪڏهن به نوڪريءَ تان ڳوٺ ايندو هو ته پنهنجي پٽ لاءِ رانديڪا، مٺائي يا ڪپڙا ضرور آڻيندو هو.

انهيءَ وقت سياري جا ڏينهن هئا نورل جو پيءُ روزن واريءَ عيد تي پندرهن ڏينهن جي موڪل وٺي ڳوٺ آيو هو. تڏهن به عيد لاءِ نورل کي نوان ڪپڙا ۽ نڪڙن واري ٽوپي آڻي ڏني هئا. عيد واري ڏينهن مان ۽ نورل عيد نماز کان پوءِ نورل جي گهر آياسين، نورل جو پيءُ ان وقت گهر ۾ موجود هو. هن اسان ٻنهي کي ڏاڍو پيار ڏنو، هو سون کي به ڏاڍو پائيندو هو، ڇاڪاڻ ته مان به ته سندس پياري پٽ نورل جو پيارو دوست هيس! هن اسان کي خرچي ڏني هئي ۽ پاڻ سان گڏ مٺا چانور ڪارابا هئا.

عيد جي ٻئي ڏينهن تي اسان جي ڳوٺ ۾ هڪ ٽپالي سائيڪل تي چڙهي آيو ۽ نورل جي پيءُ کي اچي هڪ لفافو ڏنائين، جنهن ۾ هن کي نوڪريءَ تي واپس گهرايو ويو هو ۽ سندس موڪل ختم ڪئي ويئي هئي. تار ڏسڻ شرط نورل جي پيءُ واپس وڃڻ

جي تياري ڪئي.

پئي ڏينهن تي ريڊئي ٻڌايو ته پاڙيسري ملڪ اسان جي وطن تي حملو ڪيو آهي، جنهن جي جواب ۾ فوجي ڪارروائي ڪئي ويئي آهي. سرحدن تي جنگ زور ۽ شور سان شروع هئي، ۽ روزانو اخبار ۾ ريڊيو تي جنگ جون خبرون اينديون هيون.

هڪ ڏينهن نورل ۽ سان اسڪول ۾ پڙهي رهيا هئاسون ته پاڙي جي هڪ چوڪري ڊوڙندي آئي، ۽ نورل کي چيائين ته ”توهان جي در تي موٽر آئي آهي.“ نورل کي پهريائين ته يقين نه آيو پر چوڪريءَ قسم ڪندي چيو ”الا! پوليس وارا به آيا آهن، تون پاڻ ئي هلي ڏس.“

نورل ۽ مان ڀڄندا نورل جي گهر پهتاسين، ڇا

ڏسون ته نورل جن جي در تي اچي لاري پيئي آهي ۽ هٿن مائهن جا اچي گڏ ٿيا آهن. اندر گهر ۾ وڃي ڏٺوسين ته وچ انگن تي ڪٽ تي لاش رکيو آهي، ۽ نورل جي ماءُ دانهون ڪري روئي رهي هئي. پٽ کي ڏسي کيس گهراڻي هائي وڌيڪ هنجون هارڻ ۽ پار ڪيڻ لڳي.

پهريائين ته ڳالهه سمجهه ۾ ڪونه پئي آئي پر پوءِ معلوم ٿيو ته نورل جو پيءُ پنهنجي وطن جي سرحدن جي حفاظت ڪندي دشمن سان وڙهندي، جنگ جي ميدان ۾ شهيد ٿي ويو هو. انهيءَ ڏينهن نورل

ڏاڍو رنو هو. هو پيءُ جي لاش کي چنڊڙي پيءُ کي
 سڏيندو ۽ سڏڪا ڀريندو رهيو هو. پنهنجي دوست نورل
 جي حالت ڏسي مان به خاموش رهي نه سگهيو هوس
 ۽ نورل کي پاڪر پائي کيس پرچائڻ جي ڪوشش
 ڪندو رهيو هوس. پنهنجي پياري دوست کي ته پرچائي
 ڪونه سگهيو هوس، پر پاڻ هنجون هاري ويٺو هوس.

اها رات مون کي گهڻي تائين نند نه آئي هئي،
 دل تي اڻ ڄاتل خوف ۽ حراس چانئجي ويو هو.
 پنهنجي دل زور زور سان ڌڙڪي رهي هئي، رات جو
 مان پنهنجي بابا کي پاڪر پائي ستو هوس. ساري رات
 مان پنهنجي بابا کي پاڪر ۽ سڪ ڪيو ستو رهيس
 جڏهن ته ڪوئي مون کان منهنجو منو بابا ڪسيو ٿي
 ويو. هر هر منهنجون اکيون آليون ٿي پئي ويون،
 جيڪي هر هر مون ويهائي جي ڪنڊ مان اگهي ٿي
 ڇڏيون. انهيءَ ڏينهن کان پوءِ نورل ڪيترا ڏينهن
 اسڪول ڪونه آيو، گهڻن ڏينهن کان پوءِ هو اسڪول
 آيو، پر هاڻي سندس ڌيان اسڪول جي پڙهائيءَ ۾
 ڪونه هوندو هو، هاڻي هو اڪثر ڪسائڻ لڳو هو،
 ڪڏهن ڪڏهن اسڪول ايندو هو ته به هلندڙ اسڪول
 مان پڇي ويندو هو. سندس ماءُ به - ٿي پيرا کيس
 اسڪول وٺي آئي، استاد نورل کي سمجهائڻ جي خوب
 ڪوشش ڪئي، مارون ڏنائونس پر نورل پڙهڻ کان
 پڙ ڪڍي بيٺو. نورل جي ماءُ وڏا وس ڪيا پر نورل
 ڪونه سڌريو، آخر ڪار ويچاري عورت بس ڪري

ويهي رهي.

هاڻي نورل مون کان پري پري رهي لڳو هو.
سندس سنگت شهر جي آوارن ۽ رولو چوڪرن سان
وڌڻ لڳي هئي، ٿورن ئي ڏينهن ۾ نورل ڳوٺ کان
غائب ٿي ويو. ماڻس ويچارِي گهڻو ئي تڙهي پر ڪجهه
ڪري ڪونه سگهي.

مئٽرڪ پاس ڪرڻ کان پوءِ مون ڳوٺ ڇڏي
شهر جو رخ ڪيو جتي پهريائين ڪاليج ۾ ۽ پوءِ
يونيورسٽي ۾ تعليم وٺڻ لڳس.

وقت جو ڦيٽو گردش ڪندو رهيو. منٽ ۽ ساعتون
مهيٺن ۽ سالن ۾ تبديل ٿيڻ لڳيون. مان پنهنجي تعليم
مڪمل ڪري ورتي باپي جي ڏيٺ چڱن ماڻهن سان
هتي ان ڪري مون کي جلد ئي ڪراچي ۾ سٺي
نوڪري ملي وئي.

ملڪ ۾ ”نوري ڌاڙيل“ جي دانهن متل هئي، اخبارون
سندس وحشتناڪ خبرن سان ڀريل هونديون هيون.
حڪومت نوري ڌاڙيل جي گرفتاريءَ لاءِ وڏن وڏن
انعامن جو اعلان ڪري چڪي هئي. ڳوٺن ۽ شهرن
۾ ”نوري ڌاڙيل“ جي ڪيل وارداتن ۽ روز روز
لڳندڙ ڌاڙن سبب ڏهڪاءُ ۽ وحشت ۾ واڌارو پئي
ٿيندو ويو.

مان رمضان شريف جي عيد ملهائڻ موڪلڻ ۾
ڳوٺ آيو آهيان، اڄوڪي اخبار ۾ شهر سرخيءَ سان

وڏي خبر شايع ٿيل هئي، "نوري ڌاڙيل پوليس مقابلي
 ۾ مارجي ويو." خبر سان گڏ نوري جي تصوير شايع
 ٿيل هئي. تصوير ڏسڻ سان ماڻهن محسوس ڪيو جن
 ته اها تصوير ڪا جاتل سڃاتل تصوير هجي، دل ۾
 هلاڪو ڏک محسوس ٿيڻ لڳو، اڪيون، ٺڪ، پنهنجو
 ڏاڏو ٿي لڳيون. وڏيون پوائنتون، ڇوڻ پيانڪ جهرو،
 مگر تنهن هوندي به مون کي انهيءَ تصوير ۾ الائجي
 ڇو پنهنجائي محسوس ٿي. ساري رات سوچيندي گذري
 ۽ مان انهيءَ تصوير کي ڳولهي نٿو رهيس.

ذهن ۾

صبح جو عيد هئي، مان سوڀر نماز لاءِ سنڀربس
 ۾ ٿي ته ٻاهر ڪوڙ ٻڌڻ ۾ آيو، ٻاهر نڪري ڪوٽيءَ
 ۾ آيس ته پوليس جي گڏي نورل جن جي دروازي
 تي بيٺل ڏٺم. ويجهو اچي ڏٺم ته اخبار ۾ ڇپيل
 تصوير لاش جي صورت ۾ رکيل هئي، ۽ نورل جي ماءُ
 ويچاري لاش جي مٿان بي هوش پئي هئي.

اٽل فيصلو

ريل گاڏي رواني ٿي، خالي ٽالهه کڻي هلندي
 گاڏيءَ مان لهي هوريان هوريان هلندو پٿرائين بڻيڻ
 تي اچي ويٺو، پراڻي قميص هيٺان پاٽل صدريءَ جي
 اندرين کيسي مان پئسا ڪڍي ڳڻڻ لڳو، سترهن
 رپيا... پنجهوٽ پئسا... اٺ رپيا ڪڍي صدريءَ جي
 اندرين کيسي ۾ رکيائين، باقي نو رپيا، پنجهوٽ پئسا
 صدريءَ جي ٻاهرين کيسي ۾ وجهي، ٽالهه کڻي اٿڻ
 وارو هو ته پٺيان سچڻ ڪانٽي واري اچي سڏيس
 ڪلهي تي هٿ رکيو. ڪنڌ ورائي پوئتي ڏٺائين،

سڄڻ تي نظر پوندي ئي سندس منهن جو ٻنو لهي ويو.
 اڙي سارنگ ڪالهه به پئسا ڪونه ڏنٺا... اڄ
 به وري گساڻو ٿو وڃي. سڄڻ ڪاوڙ مان چيس.
 ”نه چاچا سڄڻ نه... مون ته پاڻ توکي جاچيو
 پئي“ سارنگ اچي ٿيندي چيو ۽ صديءَ جي ٻاهرين
 ڪيسي مان ٻه رپيا ڪڍي سڄڻ طرف وڌايا.
 ”باقي ڪلهوڪا به رپيا“ سڄڻ اڪيون ڪرڙيون
 ڪندي چيس.

”چاچا سڄڻ ڪلهه ته اڌ تي ڇوڻا بچي پيا هئا...
 اڄ صبح به پوليس جي جمعدار گاڏيءَ ۾ ويٺل ستن
 سپاهين کي مفت ۾ چٽا ڏياريا هئا...“

سڄڻ جي ڪاوڙ ڪندي تي چڙهي وئي ۽ سارنگ
 جي ڳالهه اڌ ۾ ڪٽيندي کيس چڙهيندي چيائين ”اڙي
 شرم ٿو اچي، منهنجي مهرباني نه هجڻي ته بابو صاحب
 هڪ گهڙي به توکي نيشن تي بيهڻ نه ڏي...“
 ”بس چاچا مڙني ڀارت اٿي، ابي جو يار آڻ...
 تون نه مهرباني ڪندين ٻيو ڀلا ڪير ڪندو؟“ سارنگ
 نماڻائي سان چيو.

سڄڻ ٻه رپيا ڪيسي ۾ وڌا ۽ ريل واريون جهنگليون
 بغل ۾ ڪيون، اسٽيشن جي طرف وڌي ويو.
 سارنگ پليٽ فارم ٽپي ريلوي لائين مان لاڳيتو
 ڳوٺ ويندڙ پير چارو لتاڙيندو ٽڪل قدمن مان ڳوٺ
 طرف وڌڻ لڳو... اوچتو کيس ڪا ڳالهه ياد پئي ۽

سندس قدم اڳتي وڌڻ کان رڪجي ويو... ڪنن ۾
نڙي پاءُ سانوڻ جا چيل لفظ وڃڻ لڳس، ”ادا اڄ
منهنجي امتحان جو نتيجو نڪرندو... شام واري گاڏي ۾
اخبار ايندي... ضرور آڻجان.“

اهو خيال ايندي ئي سارنگ اسٽيشن ڏي واپس
موٽيو ۽ پليٽ فارم کان هيٺ لهي آفيس طرف وڌي
آيو ۽ مسافر خاني ۾ لڳل وڏي ڪهڙيال ۾ نائيم ڏنائين
”پنج وڃي پنجويهه منٽ...“

گاڏي اچڻ ۾ اڃان ڪلاڪ ڏهه منٽ دير
هئي، سندس ڳوٺ اسٽيشن کان ٻه ئي ڪلوميٽر پريرو
هو. سڄي ئي لٿو... هر اخبار به ضرور وٺي هئس، اڄ
سندس پاءُ جو نه پر سندس ئي محنت جو نتيجو
نڪرڻو هو.

هو پليٽ فارم تي چڙهي آيو ۽ اولهه طرف آخري
چيڙي تي لڳل پٿر جي بئنج تي اچي ويٺو. هري نظر
اڇلائي ڏنائين ڪيٽ گهر وٽ چيري جي هيٺان
بئجنجن تي مسافر گاڏي جو انتظار ڪري رهيا هئا،
ڪجهه مسافر هيڏي هوڏي گهمي رهيا هئا. سال گدام
جي ٻاهران سڄڻ ڪانٽي وارو سنگل وارين بٽين کي
صاف ڪري رهيو هو، ۽ ريل جون جهنڊيون وهڙهيل
سندس ڀر ۾ پٽ تي رکيل هيون.

ٿڌي هوا جو سرد ۽ شرير جهوڻو، سياري جو
احساس ڏياريندو سارنگ وٽان گذري ويو. سارنگ

پنهنجي قميص جا ٻٽن ٻنڊ ڪرڻ لاءِ پنهنجو هٿ وڌايو.... پر قميص جا ٻٽ ڇڪل هئڻ تنهن ڪري قميص کي سوڙهو ڪري هٿ ۾ جهلي ويهي رهيو ۽ ٿوري دير کان پوءِ وري هٿ کي ڀرو ڪري ڇڏيائين. ويٺي ويٺي سارنگ جو ذهن ماضيءَ جي ويران واديءَ ۾ پٽڪڻ لڳو ۽ هن پاڻ کي اسٽيشن جي پٿرائين بئينچ تي نه پر اسڪول جي ڪاٺ جي ڊيسڪ تي ويٺل محسوس ڪيو.

مٿين ڪلاس جو شاگرد.... اسڪول ۾ ريس جو وقفو.... ڪجهه شاگرد ڪلاس کان ٻاهر راند روند ۾ رڌل.... ۽ ڪي ڪلاس ۾ ويٺل.... سارنگ پنهنجي ڪلاس ۾ ويٺو سبق ياد ڪري رهيو هو.... اوجھو سندس هاڙي جي چوڪري ڀولي پڇندي آئي....

”سارنگ!.... سارنگ!.... تنهنجي هٿ کي ته مل جي لاري.... ڪٿي آهي آهي.... چاچي ٻٽن تي مل تي ٺهي ڪري پيو هو.... ان کي ٺهي ڏاڍا ڏک لڳا آهن....“ ڀولي هراسيل هئي ۽ تڪڙ ۾ سهڪندي سڀ ڪجهه چئي وئي.

سارنگ پنهنجي سوني ۾ ڪا شيءِ بال وانگر ٽپندي محسوس ڪئي ۽ سندس مٿو ڦرڻ لڳو.... هو ڊوڙندو گهر پهتو.... سندس گهر وٽ مل جي گاڏي (ايمبولينس) ۽ ماڻهن جو وڏو ميڙ بيٺل هو.... سارنگ گهر ۾ داخل ٿيو.... ڏٺائين ته هاڙي جون ڪوڙ ساريون مايون موجود هيون اڻڱڻ ۽ ڪٽ تي سندس هٿ مٿل هو.

مٿان اچي چادر پيل هئس جيڪا هنڌان هنڌان رت ۾
 ڳاڙهي هئي. مائس ننڍڙي سانوڻ کي پاڪر ۾ ڪيو
 پار ڪڍي رهي هئي. سارنگ سڀ ڪجهه سمجهي ويو
 سندس جسم چل ٿي ويو ۽ اڪيون ڦاٽي ويون، هو
 بي جان بت وانگر پنهنجن ٻنڌن ۾ رهيو، پاڙي واريون
 مايون همدرديءَ مان سندس مٿي تي هٿ ڦيرينديون
 ۽ دلاسو ڏينديون رهيون.

شام جو پاڙي وارا، مل جا ڪجهه مزدور ۽ مزدور
 يونين جا ڪجهه عهديدار سارنگ جي پيءُ ٻنن کي
 سينگاري ڪم تي کڻي ڳوٺ جي ٻاهران مقام جي
 طرف روانا ٿيا ۽ ڪجهه دير کان پوءِ خالي ڪم
 کڻي واپس موٽي آيا... سڀني گڏجي دعا گهري ۽
 چئن ۽ پٺاڻن ۾ رتل هلائي ڪاڌو ۽ هڪ هڪ ٿيندا
 هليا ويا... مزدور يونين جي صدر موڪلائڻ وقت سارنگ
 کي مٿي تي هٿ رکي چيو ”هٿ ۾ ٽي ڏينهن رکي
 مل تي اچجانءِ ته توکي تنهنجي والد جو رهيل حساب
 ڪتاب وٺرائي ڏينداسون.“

سارنگ ڪجهه به نه ڪڇيو بس نماڻيون اڪيون
 کڻي صدر صاحب ڏي نهاريو ۽ پنهنجو ڪنڌ هيٺ
 ڪري ڇڏيو.

ڪجهه ڏينهن کان پوءِ جڏهن اوري پري جا مٿ
 ماڻڻ موڪلائي ويا تڏهن سارنگ پاڻ کي پنهنجي

هندي ڀاءُ، پيش ۽ پنهنجي مڙي ماءُ کي بلڪل اڪيلو محسوس ڪيو هو.

ڪجهه ڏينهن کان پوءِ سارنگ گهٽ جي مزدورن سان گڏ جيڪي ساڳي مل ۾ ملازم هئا شگر مل پهتو. سارنگ کي ٻڌايو ويو هو ته نين سرڪاري مل ۾ ملازم هو، ان ڪري کيس معاوضي جي سٺي رقم ملندي، جنهن مان هو پنهنجي تعليم به جاري رکي سگهندو ۽ پنهنجي گهر جو گذارو به ڪري سگهندو. هر جڏهن مل جي خزانچي ۽ سارنگ ۽ سندس سڃاڻندڙ هڪ مزور کان ضمانت جي صحيح وٺي ۽ سٺ رهيا پنجونجاهه هئسا نين جي هفتي جي ڪمائيءَ جي رقم سندس ٿريءَ تي رکي تڏهن سارنگ جي اداس اکين ۾ ڪيتريون ئي سوال جون نشانيون ٿري آيون...؟ وڌيڪ معاوضي لاءِ کيس چيو ويو "ته نين روز مزوري تي ڪچو ملازم هو ان ڪري کيس ڪوبه معاوضو نه ملندو."

نين جا ساٿي ڪجهه مزور، سارنگ کي مزدور يونين جي اڳواڻ وٽ وٺي آيا، صدر صاحب سارنگ کي سڃاتو ۽ گولڊ ليف سگريٽ جو سوڻو هڻندي ناسن مان دونهين جون لائون ڪڍندي چيو:

"هٿ تون سڀيائي اڇڄاءِ اسان مل جي آفيسرن کان چئو ڪرائي تنهنجي سٺي مدد ڪنداسون، اسان

جو فرض آهي ته مزدورن جي حقن جي حفاظت ڪريون
۽ سندن بچڻ جي هر گھور لھون.

ٻئي ڏينھن سارنگ وري مل تي پهتو يونين جي
صدر صاحب سارنگ سان هڪ ٻئي والو سان ڏٺو ۽
کيس چيائين ته ”هن چوڪري کي سڀني آفيسرن ڏي
وڏي وڃ، مون سڀني سان ڳالهائڻو آهي اهي مقدس سڀني
مدد ڪندا.“

سارنگ ٻئي والي سان گڏ هڪ آفيسر جي دفتر ۾
داخل ٿيو، آفيسر صاحب فائيل ڏيڻ ۾ مصروف هو.
سارنگ ۽ ٻئي والو ٻئي ڪافي دير بيٺا رهيا، ڪافي
دير کان پوءِ آفيسر صاحب نظرون مٿي ڪيون ۽
نظر واري عينڪ کي هٿ سان ٽورو ٺڪ تي لاهيندي
مٿين وٺي مان ڏهڻون اکيون ڪري سارنگ ۽ ٻئي والي
ڏي تيز نظر سان نهاريو ۽ پڇيو ”ڇا آهي؟“

ٻئي والي ڳالهائڻو: ”سائين هي نين مزدور جو ڀڄڻ
هٿ آهي، جيڪو ڪجهه ڏينھن اڳ چين ۾ اچي مري ويو،
هن جي مدد... لا...“

صاحب نرڙ ۾ گھنج وجهندي چيو ”ڪنھن جي
مدد ڪريون سڄي دنيا ڀڄي آهي.“ صاحب عينڪ
درست ڪري وڏي فائيل پڙهڻ ۾ مصروف ٿي ويو.
ٿوري دير سارنگ ۽ ٻئي والو بيٺا رهيا، پوءِ ٻنهي
هڪ ٻئي ڏي نااميديءَ جي نظر سان نهاريو ۽ مايوس

ٽي صاحب جي آفيس مان نڪري ويا.
 سارنگ پٿيوالي سان گڏ مختلف آفيسن جا چڪر
 کائيندو رهيو، جڏهن چڪر پورو ڪري يونين آفيس
 ۾ پهتا ته سارنگ پٿيا صدر صاحب جي طرف وڌايا،
 صدر صاحب پٿيا کڻيا مٽيڙهه رهيا.... صدر صاحب پٿيا
 سارنگ جي هٿ ۾ ڏنا ۽ چيو ”پٽ پهرين تاريخ
 اڀرڻ ته وري چندو ڪنداسون.“

سارنگ پنهنجي ذهن ۾ هڪ عجيب ولوڙ محسوس
 ڪئي. سندس دماغ وڃڻ لڳو، هو سوچڻ لڳو ته ”ڇا
 ابي جو موت اسان کي صرف پنڻ سيڪاريندو!... نه نه
 ائين هرگز نه ٿيندو!...“

سارنگ جي اندر وارو اردو ۽ اڏول سارنگ جاگي
 اٿس، هن مٿ ۾ جهلڻ پٿيا صدر صاحب جي ٽيبل
 تي زور سان اڇلايا ۽ ٽڪڙو ٽڪڙو آفيس مان ٻاهر
 نڪري ويو.

سارنگ جڏهن گهر پهتو تڏهن سندس سوچ بدلجي
 چڪي هئي، هن ماءُ کي چيو ”امڙ ڪالھوڪن پٽن
 مان ويهه رپيا مون کي ڏي.“

ماڻهس پڇيو ”پٽ ڇا ڪندين؟“

”امڙ انهيءَ جو جواب مان توکي شام جو ڏيندس“
 سارنگ جي جواب ۾ مڪمل اعتماد هو.

ماڻهس پراڻي پيٽي مان ويهه رپيا ڪڍي سارنگ

ڪي ڏنا، سارنگ انهيءَ مهل ڀر واري شهر روانو ٿيو،
شام جو هو جڏهن شهر کان واپس موٽيو تڏهن سندس
هڪ هٿ ۾ چئن جي پري ۽ ٻئي هٿ ۾ سندس ننڍي
ڀاءُ سانوڻ جا پهرين درجي جا ڪتاب هئا.

سارنگ چيو ”امڙ چٽا پساڻي رک صبح جو رڌي
ڏجانءِ مان گناڏي ۽ ڪپاڻ وٺندس.“

”پر پٽ تون اسڪول نه ويندين ڇا؟“ ماءُ پٽ
کان پڇيو. مان پڇيو.

”نه امڙ مان اسڪول ڪونه ويندس، سانوڻ
اسڪول ويندو.“ سارنگ جي جواب ۾ ارادي جي
مضبوطي جهلڪي رهي هئي.

سارنگ جي ماءُ ٿوري دير لاءِ ويچار ۾ پئجي وئي.
پر پوءِ جلد ئي هڪ مسڪراھٽ سندس ويران
چن تي تري آئي ڇڻ هن پنهنجي اڏول هٿ جو اٽل
فيصلو چڱي طرح سمجهي ورتو هجي.

ماتما موه مان پٽ جي چهر ۾ نهاريو، سارنگ
جو ڳڻن تي شفق جي لالڻ ۽ اکين ۾ ٻاڪ جا
ڪرڻا بکي رهيا هئا. ماءُ وڌيڪ ڪچي ڪونه سگهي
هن محسوس ڪيو ته سارنگ وٽن جا ويس ڪيو ٿيڻو
آهي، امڙ اڳتي وڌي آئي ۽ پٽ کي چڪي چاڻي
سان لائي هڪ ٽي وٺي، هڪل اهڙي طرح جيئن
مهران ۽ منچر ملي هڪ ٽي ويندا آهن... ۽ پنهني

جون اڪيون سانوڻي هرسات وانگر وسڻ لڳيون.
اوچتو اسٽيشن تان ٺڪيٽ کڻڻ جي گهٽتي وڃڻ
لڳي، ۽ سارنگ چرڪ پري ماضيءَ واري خواب مان
مونجي حال جي حقيقت ۾ پهتو. سارنگ قميص جو آڱو
کڻي پنهنجون اڪيون اکهون ۽ صديءَ جي اندرين
کيسي ۾ رکيل پشن مان ڏيڍ رپيو ڪڍي ريل گاڏيءَ
جي اچڻ جو انتظار ڪرڻ لڳو.

ايتري ۾ اسٽيشن جون بتيون ٻري ويون ۽
اسٽيشن تان اونڊاهي ڪافي حد تائين هڻي وئي
اسٽيشن کان ٻاهر اونڊاهي ماحول کي پنهنجي ڪاري
چادر ۾ ويڙهي ورتو هو. سارنگ پنهنجي ڳوٺ ڏي
ويندڙ پير چاري ڏي نهاريو، جيڪو پڻ اونڊاهي
جي قبضي ۾ هو.

ريل گاڏي سيٽيون هڻندي اچي پليٽ فارم تي بيٺي
نڀال واري ڳاڙهي دٻي مان اخبارن جا بنڊل لڳا
سلامو اخباري، اخبارون ٺاهي جدا جدا ڪرڻ لڳو،
شهر جا ڪيترائي شاگرد سلامو کي ويڙهي ويا.
سارنگ به ڏيڍ رپيو کڻي سلامو طرف وڌايو ۽ اخبار
گهري. سلامو سندس هٿ کي پوئتي ڌڪو ڏيندي
چيو ”اڄ نتيجو آهي اخبار پنجن رپين ملندي.“

سارنگ کي ذهني جهٽڪو آيو، پر ڪجهه سوچڻ
مان هيءَ ساعت صديءَ مان ٻيا پئسا ڪڍي پنج رپيا

پورا ڪري سلامو طرف وڌايا ۽ اخبار وٺي ٽڪڙو
ٽڪڙو مسافر خاني ۾ لڳل وڏي مرڪري بلب طرف
وڌي آيو ۽ ”سٽرڪ جو نتيجو“ ڳولڻ لڳو. پهرين
ٽي صفحي تي سندس نظر هڪ مرڪندڙ فوٽو تي
اٽڪي پئجي رهي. هي سندس ڀاءُ سانوڻ جي تصوير
هئي. هن سان گڏ ٻيون به چند تصويرن ڇپيل هيون،
تصوير جي هيٺان وڏن صاف اکرن ۾ لکيل هو ”سانوڻ
پٽ نبي بخش پهرين پوزيشن ۾ پاس ٿيو.“

سارنگ سانوڻ جي مرڪندڙ چاهري ۾ پنهنجي
گاميابي جا جرڪندڙ ڪرڻا ڏسي ٻهڪي پيو.... هو
ٽڪڙو ٽڪڙو هليٽ فارم ڇڏي ڳوٺ ويندڙ پيچري
تي پهتو ۽ اونڌاڻي پيچري تي تيز تيز ڊوڙ لڳو.

الله سائينء جي ڳولا

”پٽ! تون وڃي هاڻي ٻاهر گهٽيءَ ۾ پنهنجن
سنگتين سائين مان ڪيڏن ته مان وڃي سينين جي گهر
هو ڪم ڪار لاهي اچان.“

حرمت پنهنجي پٽ کي پيار ۾ ٻاهر مان مٿي تي
مٿ گهمائيندي چيو.

”نه نه..... امان مان گهٽيءَ ۾ ڪيڏن نه ويندس....“

سڀ ڇوڪرا مون تي ڪلون ٿا ڪن چون ٿا.
تون گندو ڇوڪرو آهين، تنهنجا ڪپڙا ڦٽل آهن...
مان ڪيڏن نه ويندس... مان توسان هلندس." سانول
ماءُ جي چنگهن ۾ پاڪر وجهندي چيو.

حرمت ڪجهه سوچيندي چيو: "نه پٽ تون وڃي
ڪيڏ، مان جهٽ ۾ ڪم پورو ڪري ٿي اچان.....
اجاڻي سينهاڻي رنج ٿيندي پٽ!"

"نه امان نه مان توسان هلندس... الا مان ڪجهه
به نه ڪندس... بسڙي ڪري تنهنجي ۽-رسان ويهي
رهندس... الا! امان سينهاڻي ڪونه ڪاوڙبي."

حرمت کي ڪابه ڳالهه سمجهه ۾ نه آئي. هن
سانول کي ٻانهن کان ورتو، تنهنجي پراڻي گهرڙي
جو در ٻوڪڙي، ڪڙو ڏيئي، ڪنڍي ۾ کوٽو ڪلف
وجهي سينين جي گهر ڏي رواني ٿي.

سينهاڻي ۽ حرمت کي سانول مان گڏ ايندي ڏٺو
ته سندس منهن تي ڪيوليون گهمي ويون، ۽ ڪاوڙ
مان حرمت کي چيائين.

"اڙي حرمت! هيءُ به ڪا مهل آهي ڪم تي
اچڻ جي."

"سانئڻ ٿوري دير ٿي وئي آهي، پر منت ٿي
ڪري وٺان ڪم کي توهان ناراض نه ٿيو."
"هي ٻاهر وري ڇو ڪڍ لايون آئي آهين" سينهاڻي

شوخيءَ سان چيو.

”جيئڙاڻ! ٻارڙو آهي، پٺيان لڳي پيو ڇا ڪيائس...
مڙڻي تنهنجا ٻچا آهيون... رنج نه ڪر.“ حرمت نيزاري
ڪندي چيو.

سانول نماڻا نيڻ ڪٽي هر سينياڻي جي منهن ڏي
هر ماءُ جي منهن ڏي نهارِي ڪجهه ڳولھڻ لڳو،
کيس سينياڻي جي منهن ۾ اونهارِي جي ٽاڪ منجهند
جهڙي تپش ۽ ماءُ جي منهن ۾ ڏڪاريل ٿرين جهڙي
مجبوري نظر آئي.

حرمت ڪم ڪار کي لڳي وئي ۽ سانول گهمندو
گهمندو بنگلي جي باغ ۾ آيو... باغچي ۾ سينياڻي
جو پٽ نويد، پنهنجي پيڻ شازيه سان کيڏي رهيو هو.
شازيه ٻاراڻي مائڪل ٿي چڪر ڏيئي رهي هئي ۽
نويد ميلن وارو جهاز هوا ۾ اڏائي رهيو هو. جهاز
هوا ۾ چڪر پئي ڏنا ۽ نويد ۽ شازيه خوش ٿي تازيون
ڇڄائي رهيا هئا.

سانول هوريان سرندو اچي باغچي جي ڪنڊ ۾
وڻ هيٺان بيهي رهيو ۽ حسرت مان ڪڏهن ٻارڙن ڏي
تم ڪڏهن سندن رانديڪن ڏي نهارڻ لڳو، سندس
ننڍڙي دل ۾ ننڍڙي تمنا جاڳي اٿي ته جيڪر انهي
نويد جي جهاز کي پنهنجي ننڍڙن هٿڙن ۾ کڻي ويجهڙائي
سان ڏسي.

ٿوري دير کان پوءِ نويد پنهنجي هٿ ۾ جهليل

هڪ ڪاري دٻي ۾ لڳل بٽن دٻايو ۽ جهاز هوا ۾
ڦيرا ڏيندو هوريان هوريان اچي ڇپر ٿي لٿو، ۽ ٻئي
پاءُ پيٽ ٺهڪ ڏئي تازيون وڄائڻ لڳا.
سانول هوريان سرندو اچي نويد ۽ شازيه جي
ڀرسان بيٺو.

”ادا مون کي جهاز ڏسڻ لاءِ ڏيندو.“
نويد ڪنڌ مٿي ڪري سانول ڏي نهاريو ۽ ڪاوڙ
مان چيو: ”هل ڙي هل.... جهاز ٿو ڏسي..... هٿ
ڏنا ٿي پنهنجا.“

سانول جي ننڍڙي دل ٿوري دٻر لاءِ زور سان
ڌڙڪي ۽ کيس ماءُ جا چيل لفظ ياد پيا ”نه پٽ
تون نه هل..... سينياڻي ناراض ٿيندي“ ۽ هو هوڻي
موٽي وڃي ساڳي جاءِ تي بيٺو ۽ سينياڻي جي ٻارن
کي رانديڪن سان کيڏندي، پري کان حسرت ڀري
نگاهن سان ڏسندو رهيو.

ڪم پورو ڪري حرمت سانول کي ساڻ ڪري
پنهنجي جهنگي ڏي واپس وري سينياڻي کيس ڀڄو
سڄو ماني ۽ پوڙ ڏنو هو، اهو پٽ سان گڏ اچي
ڪاٺ وٺي. ماني کائيندي سانول ماءُ سان ڳالهائون
ڪرڻ لڳو:

”امڙ! نويد جو جهاز ڪيڏو نه سٺو هو.....
امان! اهو ته اصل جهازن وانگر هوا ۾ اڏامي نه پيو“
هاڻو پٽ! اهو وڏي سم ڪراچي (ڪراچي)

مان پنهنجي ٻارڙن لاءِ آندو آهي.“
 ”امڙ! اهڙو..... جهاز مون کي به وٺي ڏي
 نسي....“ سانول دل جي ڳالهه هڻڪندي هڻڪندي
 ظاهر ڪئي.

پٽ! اسان غريب آهيون.... اهي مهاڻا رانديڪا
 وڏن ماڻهن جي ٻارن لاءِ هوندا آهن...“ حرمت پنهنجي
 اداسي لکائيندي چيو.

”امڙ ڀلا اسان غريب ڇو آهيون؟“ سانول ماءُ
 کان سوال پڇيو.

پٽ! اها الله سائين جي مرضي آهي جنهن کي
 غريب ڪري، جنهن کي امير.“

”امڙ ڀلا تو الله سائين کان پڇيو آهي؟ ته الله
 سائين تو اسان کي ڇو غريب ڪيو آهي؟“

چريا پٽ! ڪهڙيون ڳالهائون تو ڪرين؟ الله سائين
 کان ڪير پڇندو؟ هو ته مالڪ آهي نه.... انهيءَ جي
 مرضي“ حرمت پٽ کي ڳرائڙي وجهندي چيو.

”نه امان نه! مان ته الله سائين کان ضرور پڇندس“
 سانول ماءُ جي ٻانهن مان پاڻ کي ڇڏائيندي چيو.

چريا پٽ! هاڻي هلي سمهه اهڙيون ڳالهائون نه
 ڪيون آهن.“

پر امڙ الله سائين رهندو ڪاڻي آ؟ مون کي ڏس
 ته مان الله سائين کان پڇي اچان.“ سانول ضد
 ڪندي چيو.

حرمت کي سانول جي سوالن منجهائي رکيو، کيس
 سمجهه ۾ نه هئي آيو ته هوءَ ڀت کي ڪيئن سمجهائي.
 ڀت کي نرڙ تي چمي ڏيندي چيائين. ”ڀت! الله
 سائين هر هنڌ حاضر آهي پر توکي اهي ڳالهائون
 سمجهه ۾ نه اينديون.... اٿ اٿ هلي ننڊ ڪر ڏينهن
 نجي ويو آهي.“

حرمت ڀت کي ٻانهن کان وٺي اچي چنورڙيءَ
 ڪٽ تي سمهاريو ۽ پاڻ به سندس پير ۾ سمهي کيس
 ٻڪو هڻڻ لڳي.

سانول اڪيون ٻوٽيو ماءُ جي پير ۾ ستو رهيو، پر
 کيس ننڊ ڪانه هئي. هو پنهنجي ننڍڙي ذهن ۾
 سوچيندو رهيو ته مان هڪ دفعو ضرور الله سائين کي
 گولهي لهندس ۽ کيس چونڊس ته ”الله سائين! اسان
 کي ڀلا ڇو غريب ڪيو اٿئي؟“

سانول اڪيون کولي ماءُ ڏي ٺهاريو، حرمت ٽڪل
 ٽٽل هئي تنهن ڪري گرميءَ هوندي به کيس ننڊ
 اچي وئي هئي. سانول هورڙيان هورڙيان ڪٽ تان لهي
 هيٺ ٿيو ۽ ماءُ جي پگهريل منهن ڏي ٺهاريائين جيڪا
 گهري ننڊ ۾ ستل هئي. سندس ننڍڙن چن تي هلڪي
 مرڪ تري آئي. هو هوريان هوريان پير پير ۾ ڪري
 گهر کان ٻاهر ٿيو ۽ دروازو پڪڙي گهٽيءَ ۾
 غائب ٿي ويو.

سانول پنهنجي ننڍڙي ذهن سان سوچيو ته ”الله

سائين جيڪو سڀني جو مالڪ آهي سو ضرور ڪنهن وڏي عاليشان بنگلي ۾ رهندو هوندو... " غريب آباد جو جهنگين وارو علائقو ٿي، ريلوي لائين ڪراس ڪري شهر ڏي ويندڙ شاهي روڊ تي اچي پهتو. روڊ ڪراس ڪري سوسائٽي جي ايريا ۾ اچي پهتو. هن علائقي ۾ شهر جي وڏن ماڻهن جا بنگلا آهن، سانول واٽرن وانگر هر هڪ بنگلي ڏي نهاريندو اڳتي وڌندو ويو. هر بنگلو ٻئي بنگلي کان وڌيڪ خوبصورت ۽ عاليشان هو، ڪنهن ڪري هو فيصلو نه ڪري سگهيو ته "الله سائين" جو ڪهڙو بنگلو هوندو؟ هلندي هلندي هن هڪ تمام وڏو بنگلو ڏٺو. وڏي لوهي دروازي ۾ ننڍڙي دري لڳل هئي، جيڪا اندران بند هئي. سانول دروازي جي گرل مان نهاريو، تمام وڏو باغچو باغچي جي وچ تي وڏي چٽي ڪتل هئي، چٽيءَ جي هيٺان اسٽيل جون خوبصورت چمڪندڙ ڪرسيون رکيل هيون. باغ جي پريان تمام وڏو خوبصورت بنگلو هو. سانول کي هڪ ٿي وئي ته هيءُ سڀني کان وڏو بنگلو آهي ۽ ضرور الله سائين جو هوندو. سانول زور سان لوهي دروازي تي ڪڙو ڪڙڪايو ۽ بيٺي جواب جو انتظار ڪرڻ لڳو، پر ڪافي دير گذرڻ کان پوءِ به ڪوئي ٻاهر نه نڪتو. سانول وري زور سان ڪڙو ڪڙڪايو، ڪڙي سان گڏ سندس دل به تيز تيز ٽڪڻ لڳي ٿوري دير کان پوءِ

مليشا رنگ جي ورديءَ ۾ بنگلي جو چوڪيدار ٻاهر
 نڪتو، جنهن کي مٿي تي کلي وارو ٻٽڪو ٻڌل هو.
 سانول کي ڏسي چوڪيدار ڪاوڙ مان چيو:
 ”چاهي چورا؟“

سانول سڄا جهڙي زبان سان پڇيو، ”الله سائين آهي؟“
 ”هيوقوف چوي ڇا ٿو؟“

”ڪاڪا مان الله سائينءَ مان ملندس، الله سائين
 آهي؟“ سانول ايلازن جي انداز ۾ چيو.

”چريو ڪنهن جاءِ جو، هي ڪرنل صاحب جو
 بنگلو آهي“ چوڪيدار زور سان کڙڪي بند ڪري
 اندر هليو ويو.

سانول ماهوس ٿي وري اڳتي هلڻ لڳو. پريان رستي
 تي اچي سونهاريءَ ۽ اڇي پڳ سان هڪ بزرگ کي
 ايندو ڏٺائين، دل ۾ سوچيائين شايد اهو نڪ مرد
 مون کي صحيح ڏس ٿئي.

اهو سوچي سانول پير مرد ڏي وڌي ويو. ”ڪاڪا!
 او ڪاڪا!“ پير مرد سانول جو سڏ ٻڌي بيهي رهيو.
 سانول ويجهو اچي چيس:

”ڪاڪا! الله سائينءَ جو گهر ڪهڙو آهي؟“

پير مرد آڻگر سان اشارو ڪندي چيو ”ٻٽ هو“

روڊ ٽپي پرين پاسي کان ساڄي هٿ تي گهٽي ۾
 الله سائينءَ جو گهر اٿئي.

سانول ڪراڙي جو ڏس ٻڌي ڏاڍو سرهو ٿيو ۽

سندس ٻڌايل ڏس طرف ٽڪريون ٽڪريون وڪون ڪئي
وڌڻ لڳو.

سج لهي اوڀر ٿي وئي ۽ سانول گهر نه پهتو،
تڏهن حرمت ڪي الڪو ٿيو پهريائين سوچيائين ته
سانول ٻاهر گهٽي ۾ ٻارن سان ڪيڏندو هوندو، پر
جڏهن گهٽي دير ٿي وئي تڏهن پريشانيءَ کيس ويهڻ
نه ڏنو ۽ مٿي تي رڻو رکي گهر جو در پڪڙي
سانول کي ڳولڻ لاه نڪري پئي.

پهريائين ته غريب آباد ۾ رهندڙ ٻارن جي جهڳين
مان ٻچا ڪندي رهي، پر جڏهن کيس ڪٿان به سانول
جي سڌ نه ملي، تڏهن ريلوي لائين ڪراس ڪري
شهر ڏي رواني ٿي ۽ سوسائٽيءَ جي علائقي ۾
اچي پهتي.

بنگلي جي اڳيان باغيچن ۾ وڏن ماڻهن جا ٻار
ڪيڏي رهيا هئا، حرمت ٻارن جي هر ميڙ ۾ پنهنجي
سانول کي ڳوليندي رهي، پر کيس ڪٿي به سانول
نظر نه آيو هو ۽ روڊن ۽ رستن ۾ چرين وانگر هيڏي
هوڏي واهائيوندي رهي. ڳوليندي ڳوليندي سومهڻي
ٿري ويس، سندس اکين جي روشني جهڪي ٿي ۽
دل وسائن لڳي، دل چويس پئي ته جيڪر وڏا ٻوڪڙ
ڪري سانول کي ملڻ ڪري، کيس ڪجهه به سمجهه
۾ نه پئي آيو ته هو ڇا ڪري، سوسائٽيءَ جو مين
روڊ ڪراس ڪري سامهون واري گهٽيءَ ۾ نظر

ڪيائين ته سندس نظر وڏي مسجد جي منارن تي
وڃي پئي.

اوچتو دل ۾ خيال آيس ته مسجد جي مولوي
صاحب کي وڃي چوان ته لائونڊ تي اعلان ڪري ته
منهنجو سانول ڪٿي آهي؟

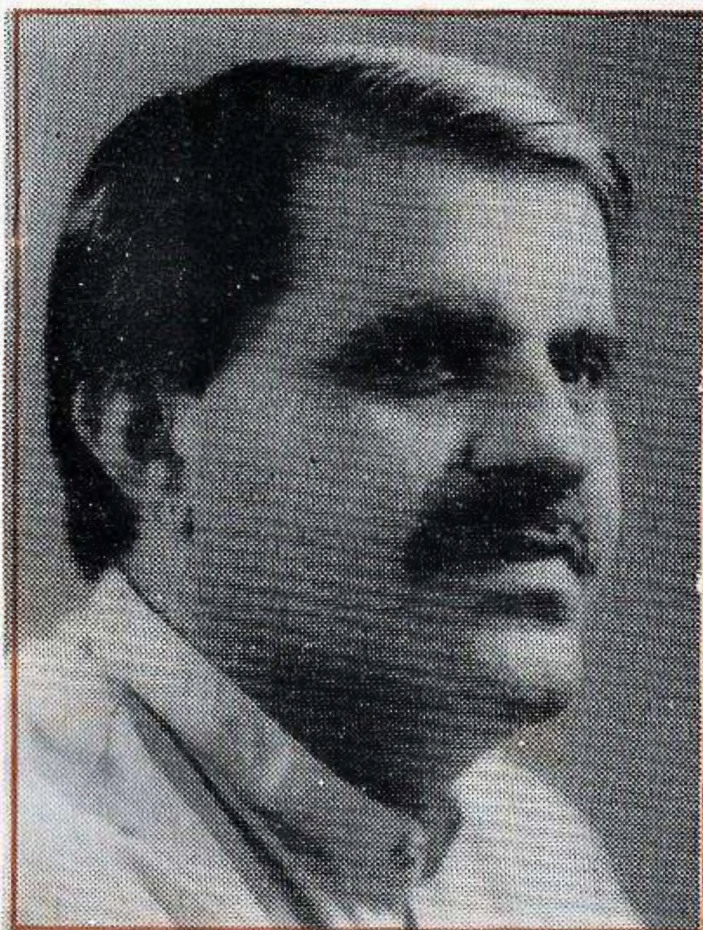
اها سوچ ڪري هو مسجد جي طرف وڌي آئي،
مسجد کي وڏو ڪلف لڳل هو ۽ مسجد جي چاٽي
تي ڏاڪڻ جي مٿين ڏاڪي تي هڪ پارڙو اڳين
تي پنهنجي ننڍڙي ٻانهن رکيو ستو پيو هو.

حرمت جي دل ٽپو کاتو ۽ هڪڙي ڏانهن نڪري
ويس. ”ٻٽ! سانول!“ سڏ تي پارڙي منهن تان ٻانهن
هٽائي اٿي ويٺو.

حرمت کيس گهرائڙيءَ ۾ ورتو ماءُ جي پاڪر ۾
۽ ايندي سانول اداس ٿيندي چيو ”امڙ الله سائين“
جو گهر ته ڳولي لڌو اٿم پر تالو لڳو پيو آهي“
ماءُ معصوم سانول کي چڪي زور سان چاٽيءَ مان
لائي پاڪر ۾ آئي پنهنجي رڻي سان لڪائي ڇڏيو ۽
سندس اڳين مان ڪريل لڙڪ سندس پراڻي رڻي ۾
جذب ٿي ويا.

پورو ٿيو

جارِ سجاڻ

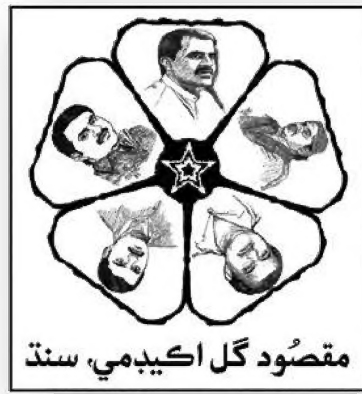

ٻارڙن جي لکڻ لاءِ
ٻار ٿي لکڻ پوي ٿو. ڇو ته
ٻارن جي احساسن ۽ جذبن
جو پورو پورو خيال رکڻ
ضروري آهي. سنڌي ۾
ٻارڙين لاءِ لکڻ جي حوالي
سان، ”مقصود گل“ جو
نالو وڏي اهميت وارو آهي.
هن ٻارڙن لاءِ نظم به لکيا

آهن ته ڪهاڻيون به! ۽ هن ڪهاڻين ۽ نظمن سان نٻاهيو به آهي ته،
انهن سان انصاف به ڪيو اٿس ۽ پنهي ۾ ٻارن جي ذهني اوسر ۽ وندر
جو به وڏو خيال رکيو آهي. اڳ ۾ سندس ٻارڙن لاءِ نظمن جون ڳڻڪو
”ڪرڻا ڪرڻا“ ڇپجي مقبوليت ماڻي چڪو آهي. هيٺر سندس ٻارڙن
لاءِ لکيل هي ڪهاڻين جو مجموعو ”هٽيلي هٽي“ جي نالي سان
اوهان جي هٿن ۾ آهي. توهان هنن ڪهاڻي کي پڙهيو ۽ محسوس ڪريو
ته، هن ٻارڙن جي سڀني گهرجن کي سامهون رکي، هي ڪهاڻيون
لکيون آهن. ڇو ته مقصود گل جي ڪهاڻين ۾ ڪو نه ڪو پيغام ضرور
سمائيل آهي ۽ اهو ئي پيغام ٻارڙن لاءِ اهم آهي. هونئن ته سنڌي ۾
ٻارڙن لاءِ ڪهاڻين جا ڪتاب گهٽ ڇپيا آهن، پر مون کي اميد آهي ته،
سنڌي ٻارڙا ”مقصود گل“ جي ڪهاڻين جو هي ڪتاب پڙهندا. هيئن
سان هٽائيندا، سوچيندا ۽ ضرور سبق پرائيندا!

امام راشدي

پير جو ڳوٺ - نئون ديرو

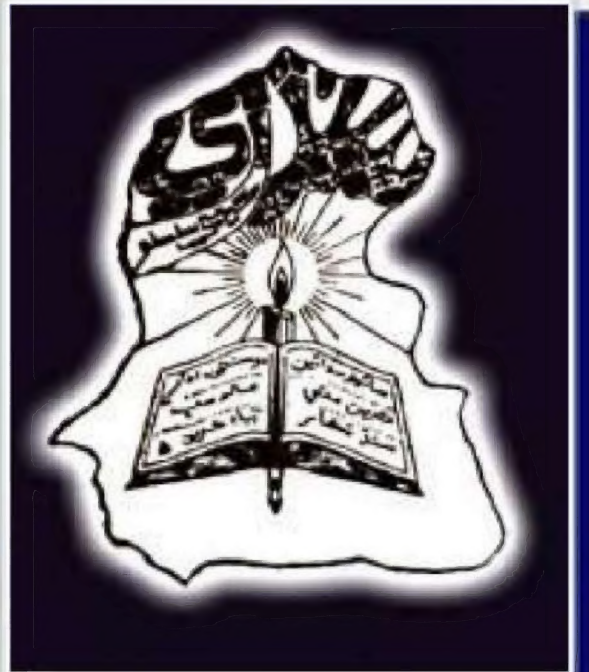

جا مَوْلَ متاعَ

- مقصود گل صاحب جي اڻ ڇپيل ادبي ڪم جي ترتيب ۽ ان جي وسيع پيماني تي نشر ۽ اشاعت
- مقصود گل صاحب جي غير دستياب ڪتابن جي ٻيهر اشاعت
- مقصود گل صاحب جي ادبي ڪم جا خطي جي ٻين ٻولين توڙي انگريزيءَ ۾ ترجما ڪرائڻ ۽ انهن کي ڇپرائڻ
- مقصود گل صاحب جي شعري توڙي نثري تخليقن تي همعصر ادبي محققن کان تحقيق ڪرائڻ ۽ انهن جي اشاعت جو اهم ڪم ڪرڻ
- مقصود گل صاحب جي شاعريءَ جا سندس همعصر شاعرن سان تقابلي جائزا (تحقيق ۽ اشاعت)
- مقصود گل صاحب جي ياد ۾ سندن ورسِيءَ توڙي جنم ڏينهن تي سنڌ توڙي پاڪستان جي مختلف شهرن ۾ ادبي ميڙاڪا منعقد ڪرڻ ۽ نئين نسل توڙي ايندڙ نسلن کي سندن ادبي ڪارنامن بابت آگاهي ڏيڻ
- ٻارن جي ادب جي فروغ لاءِ پاڻ پتوڙيندڙ، مقصود گل صاحب جي مشن کي جاري رکڻ لاءِ سنڌ جي مختلف شهرن ۾ ٻارن جا ادبي جشن ۽ سائنسي ميلا منعقد ڪرائڻ ۽ آن لائن انگيڇميٽ
- شاگردن (ٻارن توڙي نوجوانن) جي وچ ۾ مباحثن، تقريرن، مقابلي، مضمون نويسيءَ ۽ ذهني آزمائش جي مقابلي، مصوريءَ توڙي پوسٽر ڊزائينگ جي چٽاڀيٽيءَ جو انعقاد ۽ ڪامياب ٻارن ۾ همٿ افزائيءَ لاءِ انعامن جي ورهاست
- غريب مستحق شاگردن ۽ شاگردياڻين لاءِ ”مقصود گل اسڪالرشپ“ جي اجراء لاءِ سنڌ حڪومت ۽ ٻين خانگي ادارن سان لهه وچڙ ۾ اچي نتيجا خيز ڪوشش ڪرڻ
- سنڌي ادب جي مختلف صنفن ۾ هر سال لکيل نمايان ڪتابن ۾ جيوريءَ جي مدد سان بهترين ڪتابن جي چونڊ ۽ انهن جي مصنفن لاءِ سالياني ”مقصود گل ادبي اوارڊ“ جو اجراء
- مقصود گل صاحب جي قائم ڪيل اشاعتي اداري ”سنڌڙي ڪتابي سلسلي“ کي غير تجارتي بنيادن تي جاري رکڻ
- مقصود گل صاحب جي قائم ڪيل تنظيم ۽ ادارن بشمول: قاضي عبدالحي ”قائل“ اڪيڊميءَ کي سرگرم رکڻ
- مقصود گل صاحب جي نالي سان مختلف علمي، ادبي ۽ تعليمي ادارن جو قيام ۽ اهي ادارا جن سان مقصود گل صاحب جي ڪنهن نه ڪنهن نسبت سان وابستگي رهي آهي، انهن ادارن، يا انهن جي ڪنهن نه ڪنهن شعبي کي مقصود گل صاحب جي نالي سان منسوب ڪرڻ لاءِ ڪوششون وٺڻ
- سنڌ جي تاريخ، تهذيب، ٻوليءَ ۽ ثقافت سان متعلق مختلف موضوعن تي، انهن شعبن جي ماهرن کان، سنڌ جي مختلف شهرن ۾ آمهون سامهون، توڙي آن لائن ”مقصود گل يادگار ليڪچر سيريز“ جو آغاز
- مقصود گل اڪيڊميءَ سنڌ پاران همعصر شاعرن، اديبن ۽ محققن جا ڪتاب شايع ڪرائڻ

YQ'S MUSIC LIBRARY

Where words fail, music speaks

سندھي ڪتابي سلسلو، رتوديرو/ڪراچي

مقصود گل اڪيڊمي، سنڌ

Maqsood Gul Academy, Sindh

مقصود گل اڪيڊمي، سنڌ

+92 331 3551536 | djasirqazi@yahoo.com | /MaqsoodGulAcademySindh

/rjasirqazi

